МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически партин Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарчу Советан Министрийн Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 101 (3053). | ШОАТТА, 22 август, 1964 шу. | Мах 2 кеп.

ГАРО яхача заводе дикача балхаца белгалваьлнаю заготовительно-кузнечни цеха кузнец, коммунистически къахьегама ударник Юшаев Баудин.

Цо 7 бетта йолу производствени план 160 процент кхочушъйина. Хьинаре къахьегт Юшаева уьш бетта а.

И. Панева сурт.

ДИЗЗА КХОАЧАШДЕ КЪАХЬЕГАМХОЙ ХЬАШТАШ

ВАЙ партен правительствая цахаддаш йоакхо ю советски халкъа хьашташ шератара шерага дикагІа Іалашдара. Дукха ха йоаццаш Москве хиннача СССР Лакхехьарча Совета IV-ча сессе къаьстта белгалдаьккхар къахьегамхой хьашташ дизза кхоачашдара цахаддаш терко е езилга, хІаьта цу хьакъехьа соцам тІа а яйцар.

ХІара шера дукхагІа гІулакхаш чакхдоах вай республике а къахьегамхошта дикагІа гІулакх дара. ТІехь-тІехьагІа шерлуш йоагІа наха гІулакх деш йола предприятеш. Укх шера Грозне хьайийлай барзкъаш химически цІендеши, хІаьта царна басар деши йола механизировании фабрика. Цун дукха пункташ болх беш я городе, иштта районашка, йоккхийча юрташка. Грозне хьайийлай наха тайп-тайпара дукха гІулакхаш деш йола «Светлана» яха салон.

Шаьла, Щелковской, иштта кхыча районашка болх беш я къахьегамхошта гІулакх деш йола павильонаш. Районашка бахача наха гІулакх деш дукха дІа-юха кхувла бригадаш я.

Наха гІулакх деш йолча республике управление болхлоша шоай декхараш кхоачашдеш дикка къахьийгад дІадахача ах шера. 101,7 процент кхоачашъяьй ах шера план. Наха гІулакх деча совхарчул дукхагІа 120 эзар сом ахча дІадахийтад.

ХІанз Грозне цхьайолча районашка а хьалъеш латт керда павильонаш, дукхагІа вІашагІъеха дІа-юха кхувла бригадаш.

Шоай болх чІоагІа бехктохкаме хилар кхета а деш, къаьстта дика болх беш я цхьайола быткомбинаташ, Царех я Грознера № 1 йола быткомбинат. ДІадахача ах шера план 110,5 процент кхоачашъяьй цо. Къахьегамхой раьза ба цун балха. ДІахо йодача хана кхы а дикагІа наха гІулакх дергдолаш болх тоабе чІоагІо яь ба комбината болхлой. Иштта дика болх беш я Сунженски, Шаьла райбыткомбинаташ.

Цхьабакъда, наха гІулакх деча балха юкъе дукха кхоачамбоацараш да вай республике. Цхьайолча учреждениеша геттара ледара лелабу из лоархІаме болх. Цар кулгалхоша бокъонца кхетадац шоашта хьалхашка латта декхараш мел бехктохкаме да. ДІадахача ах шера план 89,6 процент мара кхоачашъяьяц № 4 йолча горбыткомбинато. Къахьегамхой хьашташ дизза кхоачашдара берригаш из тІабахийта къахьегаш Наьсарен райбыткомбината болхлоша, 86 процент мара кхоачашъяьяц цар дІадахача ах шера план. Наьха хьашташ кІоаргга довзаш, хІаьта уж кхоачашдара гІулакхаш безаме лелалеш вІаштІехьбаьккхабац болх. Болх во вІаштІехьбаьккха моттигаш кхы а я республике.

Наха гІулакх деча балха юкъе лоархІаме моттиг дІалоац общественни кхача кийчбеча предприятеша. Из лоархІаме гІулакх а дикка дегІаденал республике. Укх семилетка шерашка хьайийлай 200 гаргга керда кафе, столови, чайни, иштта кхы а. Общественни кхачан предприятешка кхаьчай керда технологически холодильники оборудовани. Наха гІулакх деча шерра юкъейоалаяьй керда методаш. Дика болх беш я «Октябрьнефта» № 7 йолех «Грознефтехимзаводы» яхача объединене № 12 йолех столовеш.

Болхлошта чІоагІа дукха езаш я «Самашкинский» совхозера столови. Цу тайпара мегалаш кхы дукха а доаладе йиш я.

Бакъда, общественни кхачан предприятей балха юкъе дукха кхоачамбоацараш да. ХІанз а массанахьа яц тоъал столовеш, кафеш. Цхьайолча моттигашка геттара эсала я царна хьожаяь помещенеш. Визза пейда эцац общественни кхачан предприятеш кхалъе хьожадаьча ехчах. Цу балха леттІа йоакхо яц Грозненски городской Совета исполкомо, республика торговле министерства.

Во латт общественни кхачан болх дукхача совхозашка. Цхьайолча столовешка геттара кІезига кийчъю баьца дааргий блюдаш, эсала хул кхачан ассортимент, санитарни режим ниса лелоац.

Кхы дІахо а мегаргдац цу тайпара кхоачамбоацараш. Массайолча моттиге хьокхаме вІаштІехьбаккха беза наха гІулакх дара болх. Наха гІулакх деча предприятей хІара болхло дегадоагІаш хила веза, къахьегамхой вахар коммунистически хьисапе дегІадоаладара, цІагІарча совдолча гІулакхех кхалсаг мукъаялийтара из болх Іалаьмате бокха лоархІам болаш хилар. Къахьегамхошта гІулакх деча учреждений балха шерра юкъейоалае еза керда методаш.

Цахеддеш общественни тІахьожам ловттабе беза наха гІулакх дечен общественни кхачани учреждениешта.

Районашка дІа-юха кхувла бригадаш дукхагІа вІашагІйохкар боккхача лоархІаме ба. Иштта дукхагІа вІашагІъехка еза районашка, йоккхийча юрташка тайп-тайпара пункташ, лакхъе еза болхлой къахьегама дисциплина.

Общественни кхачан предприятешка дукхагІа хилийта деза чам бола даар, шеръе еза тайп-тайпара йола блюдаш, сихагІа хьалъе еза керда столовеш, кафеш.

ШерагІа йоаржае еза наха гІулакх деча болхлошта юкъе социалистически яхь. Кхетамца вІаштІехьдаккха къахьегамхошта гІулакх деш йола учреждениеш коммунистически къахьегама болама юкъеозилга.

Къахьегамхой хьашташ дизза Іалашдара хІара дийна йоакхо е еза. Партийни, профсоюзни, советски, комсомольски организацеш декхарийла я цу балха цахаддаш терко е.

МЕХКА ДУКХАГІА ШЕКАР!

КУРСКИ ОБЛАСТЕРЧА СВЕКЛА ЛЕЛАЕРИЙН ШЕКАРА ПРОМЫШЛЕННОСТА БОЛХЛОЙН КХАЙКАРАЛ

РСФСР-а йолча КПСС ЦК Бюрос могаяьй 1964 шера хьалдхеяь шекара свекла шийхаппахьа а дика а чуэцар, кийчъяр, чаккъяккхар дукхъа, пачхахьалкхенга свекла йоккхарен шекар даккхарен план тІехкхоачашъяр дукхъа шерра социалистически яхь йоаржаяра тІахьехам беш Российски Федераце шекара свекла кхееш болча берригача колхозхошка, совхозий болхлошка, шекара промышленноста берригача болхлошка кхайкарал даьча Курски областа свекла лелаерийн шекара промышленноста болхлойн инициатива.

Шийн решене тІа РСФСР-а йолча КПСС ЦК Бюрос юрта крайкомаштех обкомаштех, производственни управленей парткомашта, колхозий, совхозий, шекара заводий партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта, РСФСР совнархозаи совнархозаштех могадаьд Курски областа свекла лелаерийн шекара промышленноста болхлойн тІахьехам хьаллоацилга, цар дІадоладаь гІулакх хьад а аьлца Российски Федерацие свекла кхееш йолча ерригача областашка, краяшка, автономни республикашка пачхахьалкхенга свекла йохкарен шекар даккхарен план тІехкхоачашъяр дукхъа шерра социалистически яхь йоаржаелга.

* * *

Дерригача халкъа юкъара декхар кхоачашдеча — бахача наха шортта кхачан продукташи промышленноста бедели хилийтара гІулакха лоархІаме дакъа кхоач свекла лелаерашка, йоах Курски областа свекла лелаерашеи шекара заводий болхлошеи РСФСР берригача колхозхошка, совхозий болхлошка, юрта боахама специалисташка шекара промышленноста болхлошка шоаш даьча кхайкарал тІа. Курски областера свекла лелаераш вІаьнка юха а хьежаб хьалхагІа шоаш тІаийна хиннача социалистически декхарашка. Шекара заводашка дІачуэла лаьрхІай хьалхагІа аьнйача тайпара 1 миллион центнер а ца луш, 2 миллион центнер свекла. Ерриге а кийчъергьяри пачхахьалкхенга дІалургьяри 32 миллион центнер шекара свекла я, ялнах дІаиае сзар 30 центнер йолча метта.

Шоай аргІанча шекара промышленноста болхлоша а декхар тІанийпад шера продукци арахецара план хаьал хьалха, 27 декабре, кхоачашъе а планал совгІа бІаь эзар центнерал кІезигагІа йоацаш шекара песок яла а аьнна.

Оаха кхетаду, йоах кхайкарал тІа, ерриге чуяльаш кийчъеши йола шекара свекла а хІаьта иштта цунах доаккхаш дола шекар а дІаладахча шерарчул мкъаи кхазза дукхагІа хулийтилга — доккхи бехктохкамеи декхар долга. Цхьабакъда, из тхоге кхоачашдулургдолаш да. ТІагІертта къахьегарца оаха шеко йоацаш вІаштІехьдоаккхаргда из кхоачашделга.

Курски областерча свекла лелаерашеи шекара промышленноста болхлошеи Российски Федерацера берриге свекла лелаерашеи шекара промышленноста болхлойн тІахьех керда хьаяьнна шекара свекла хаппахьа чуэцара кийчо яр, из дика чуэцар, кийчъяр, чаккхъяккхар дукхъа делаю социалистически яхь шерагІа йоаржаяра.

(ТАСС).

Сунженски производствени управлене «Победа» яхача колхоза хьайбаш лелаераша укх шера пачхахьалкхенга шура йоккхара шера план дІабалача ворхІ бетта 72 процент кхоачашъяьй. ХІара доаркан бежа Іунон шийн декхар тешаме кхоачашдарах карагІдаьнинад из котало яккха.

Доаркашта юкъе хьалхе лелаеш я Надежда Яковлевна Морозова. Дукха ха я цо шурий-товарни ферме къахьега. ХІаьта шерра-шера доккхий толамеш доах доарка. Укх шера хІара кхоабача Іаттагара 2500 килограмм шура яккха лаьрхІад цо. Морозовас ДІабахача ворхІ бетта хІара Іаттагара 1540 килограмм шура яьккхай цо.

Сурта тІа: М. Я. Морозова.

И. Панева сурт.

ХЬУВКЪАРГЬЯ СВЕКЛА

НАЬСАРЕН производственни управлене «Ингушский» совхозе 300 гектарал совгІа шекара свекла дІайийнаяр. Укх шера оасар дукха тІадаларах кІалъхисаш латтар свекла. ТІаккха совхоза кулгалхоша гектаринкашта дІаекъа лаьрхІар уж. Иштта кхаьчаяр Дзейтов Якъубага кхо гектар шекара свекла. Шийна дезалца Іурра дена сарралца кхай тІара дІа ца воалаш сихха хьалхара оасар дир Якъуба. Цул тІехьагІа мугІараш гуча ма даьлланге трактор а йийха шекара свеклана хьалхара культиваци яьтар.

Совхоза керттерча агронома нов. Мартусевичага мича хана де деза шоалагІа, кхоалагІа оасар, культиваци, букетировка? Фу хана дилла деза хий? —яхаш хаттараш дора цо. Уж балхаш шийга дІа ма ихха дикагІча хана дора Якъуба. Цудухьа лоаллаха даьча кшахкарча шекара свеклал дикагІа дегІ долаш яр цун ераш.

Свеклана букетировка а еш кхоазза оасари культиваци яьчуа тІехьагІа хий дилла этар Якъуб. Хала гІулакх дар из. Кавал бІехадар, хІаьта хий Іохецаш а дІакъоваш а дахчан шиташ ядар. Цул совгІа хий дилла, иштта тІачІоагІъяьр Якъуба кхы а 60 гектар шекара свекла. Цхьаккха тайпа совхозагара новкъостал доацашехьа шийн сесагаца кавал цІендаь, кІоарг а даь свекла кхашка хий декха волавелар из.

Хьийга къа довнзар. Цо гІулакх деш йола кхо гектар оасарах цІена я, свекла дика дегІ дехад. Дика оттабаьб нов. Дзейтова метр дІоахкала хила безача шекара свеклай баьццовгІай боарам а. ХІара метра тІа юкъера лаьрхІача 3—4 мерза овла ба.

Юкъъанча тохкам бар дукъа овлаш ээача юкъера лаьрхІача хІанзле а хІара овло 1600 грамм оа. ХІанзчул тІехьагІа 300—350 грамм йоаал тІаккхетаргйа царна. Теша мегардолаш да нов. Дзейтова гІулакх деча кхаь гектарах хІоране тІара 500—600 центнер шекара свекла аргхилар. Бакъда, цу гІулакха хІанзчул тІехьагІа а дикка къахьега деза цо. ХІана аьлча «озимая совка» яха хІорнац летад свеклах. Цун ніовшискаша цхарал йоахаш латт свеклай лордаш. Сихха молхаш тоха еза царна дукъал. Из ца дойя доккха зе дергда цар.

М. КАРТОЕВ.

1965 шерара мебель

Кердача квартире чуболхача хана цу чу хІанзара мебель оттае гІерт керда баха товшаш бола нах. Шер-шера тайп-тайпара хул из тикашка. ХІаьта хьатІадоагІача шера сенза тІадбутаргба вай промышленносто керда баха товшаш бола нах?

СССР Госпланерча хьуни целлюлозно-кьахатен, хьу чакхйоахачен промышленноста йолча Пачхахьалкхен комитете хьажа баьннаб мехка предприятеша кийчъеча мебельга. Художникашка, конструкторашка, архитекторашка, торговле вакалашка «кхел» яйта дІачуенна кхо эзар совгІа проект, цу дакъе чуІеча цІеношкеи кухнешкеи лаьрхІа 200 совгІа набор а.

БархІ бутт баьккхар карга хьожаш. Шийн художественно-технически боарамга даллача этара дикагІа лаьрхІай Эстоне, Латвай предприятеша, Москвен Ленинградеи совнархозий фабрикаша арахецаш йола мебель. Тоъал дикагІа хинай Къилбаседа Кавказе кийчъеш йола мебель.

Эшараштa дукхагІа хьалтІоллаш хургья вІашагІйоахаш йолча универсални мебела набораш. Цу тайпарча набора къаьст-къаьста доакъош яйцачуна йиш хургья квартира шийка хеттача тайпара, цунна яьккхача планага а боарамга а хьежжа ваш мебельца кийчъе. Керда баха товшача нахага из мебель кхоачаргья 1965 шерре а.

(ТАСС корр.).

Москва.

ХАЛОНАШ ЭШАЕШ

Юртахарча механизаторех

НОЖАЙ-Юрта производственни управлене колхозашка болх беш я 330 сагчувоагІаш йола хьажкІаш лелаю 24 комсомольско-кагирхой звено. Царна тІачІоагІъяь я 593 гектара тІара хьажкІаш, 483 гектара тІара гадуаргаш, 30 гектара тІара шекара свекла.

Хьувкъаяь уж культураш чуэцара тІагІертта къахьегаш ба комсомольцаши кагирхойи. Къаьстта дика толам баьккхаб «Октябра 40 шу» яхача колхозерча коммунист Косумов Лемин керте латтача механизировании звенос. Ворхъ саг чувоагІача цун звенос кулг-кара болх ца беш 50 гектарах хІоране тІара 30 центнер фуалъьха хьажкІаши 250 центнер моша доаккъари, хІаьта 220 гектарах хІоране тІара 12 центнер гадуаргаши даха доаш денлад. ХьажкІашта, гадуаргашта деш мел деза гІулакх дика даьдаьккхад цар. Цудухьа хІанз бІубенна йоах звеньевос Л. Косумова:— «ТІанийца декхараш дизза кхоачашдергда оаха».

Хьалха латта кагирхой звено коммунистически къахьегама сийлен цІи яккхара тІехьа къовсам лоаттабеш я. Варт болаш, Іымерза бах хьоха механизатораш. Уж берригаш а юртбоахама техникума заочно дешаш ба. Болх чакхбаьча цхьана бІаргаго йиш я уж юртарча клубе, укхазарча художествении самодеятельносте дакъа лоац цар.

Л. Косумов керте латтача звеноца яхье яьнна я «Кавказ» яхача колхозера Абдурашидов Вахий комсомольско-кагирхой звено. 248 гектара тІа дІайийна хьажкІаши гадуаргаши хьувкъаде лаьрхІад кагирхоша. ХІанз силоса лаьрхІа дІайийна хьажкІаш чуэцаш я звено. ХІара гектара тІара 220—230 центнер моша доаккъар шоал.

Ловмах районе хьалхашка Іалаьмате хала да хьажкІаш хьувкъае. Цхьабакъда, комсомольцашеи кагирхошеи майрра эшаю уж халонаш. Дика толамаш доахаш къахьегаш я Мусеев Мовлад керте латта «Дружба» яхачен Бисултанова Изамат керте латта Ленина цІерахчен колхозий звенош.

Октябра сийна яьржача кхьа юкъе а баха хьайкъа хьажкІаш, гадуаргаши, шекара свекла кхеара тІехьа къовсам лоаттабеш ба района комсомольцаши кагирхойи.

А. АБДУЛГАДЖИЕВ.

В. МАГОМГАЗИЕВ.

ХЬАЖКІАШ ДИКА ХИННАЙ

МАССЕХК шу да Сатуев Бексолте Урус-Мартана производственни управлене «Гехинский» совхоза кхоалагІча отделене хьажкІаш кхеаш вола.

Цхьабакъда, укх шера саьна къахьегама толамаш даха вІаштІехьдаьннадац цун. 200 гектар йолча участка тІа цхьатерра хоза латт шиъ ах метрага кхоачаш йола хьажкІаш.

— Тха совхозе меттел управлене а дикагІчарех я Сатуев Бексолта хьажкІаш, — йоах совхоза керттерча агронома нов. Паршоева. Хьалхарча тохкамаша хьаьхьехад 60 центнерал чухнахьа йоацаш фуалъьха хьажкІаш Бексолта звенос чуэцаргхилар.

ХІана хьажкІаш кхеяра де дезаш дола гІулакх даь баьннаб механизатораш. ДІахо царна хьалхашка латта керттера декхар лоаццача хана, цІена уж чуийца а яьха пачхахьалкхенна дІаелар да. Цудухьа цу денна леттІа кийчо еш ба звено механизатораш. Укх деношка тоаяь боаргба ерригa техника.

ХьажкІаш сихагІа чуийца яхара звенога а кхоъ трактор, кхоъ комбайн, кхоачамбалле лафеташ.

Шортта техника хиларах звено члений вІашагІехьдергда Октябра сийна йоаржаяьча социалистически яхье доттІа дакъа лаца.

М. ЗАКИРОВ.

СИГАЛА ЯХА «КОСМОС-38», «КОСМОС-39,» «КОСМОС-40»

ТАССа ХОАМ

1964 шера 18 августа Советски Союзе сигалъяхийтей «Космос-38», «Космос-39», «Космос-40» яха Лаьттан искуственни спутникаш.

Кхокхе а спутник орбита тІа яьккхай кердача тайпах йолча цхьан ракето-носитело.

Спутникаш тІа оттаяьй 1962 шера 16 марта ТАСС-о дІакхайкабьча программага хьежжа дІахо космически арена тохкамаш де лаьрхІа Іилман аппаратура.

ХьалхагІе а даьча лоархІамех, кхокхе а спутник орбиташта юххе гІолла лаь укх тайпара юххьанцара параметраш а йолаш:

— гобоаккха ха 95,2 минут;

— Лаьттана эгтара гаьна ваьнача хана (апогеера) 876 километр;

— эгтара гаргагІа йолча хана (перигеера) 210 километр;

— экватора тІеленгахьа орбиташ ластара са 56 градуси 10 минути;

Іилман аппаратурал совгІа, спутникаш тІа а 20, 034-и 90, 156-и; 20, 084-и 90, 378-и; 19, 800-и 88, 102-и мегагерца частотех болх беш йола «Маяк» яха радиопередатчикаш.

Спутникаш тІа оттаь аппаратура леттІа болх беш я. Кердача ракета-носитель технически дика а аьнна еша характеристика бакъхилар гучадаьлар спутникаш урагІъяхийтачул тІехьагІа.

Іочууха информацеш къестеш я координационно-вычислительни цхьан ракетно-носитело.

КРАСНОЯРСКИ КРАЙ. Лелхамаша деча таташа сомайоах саянски хьсса аре: гидрогІишлонхой авангард тІайолаенна Нижни Енисей хараерзаде. Хьожаш, тохкаш дола балхаш чекхдоваш латт, боарамагІа, ялавах караерзае болаенна йоккха гІайтера аре.

Саяно-Шушенски ГЭС, сибирски даскада йоккхагІча станцех йола цаІ, машинаькъашта, иах бахача йоккхийча пункташта гаьна; Майна яхача поселка районе хьалъеш латт. Кастта укхаза урагІа тІоргья Іалаьмате йоккха цаІ бІаьна новатикъеи жетр дакъа сурт. Укхаза хІинзле юзаргда шоаш гІаддаха бераш делаш — керда хьаддаьча чуІеча цІенашта хьалхашка пергІатача майдаш тІа ловзаш лела гІишлонхой бераш; таташ ду оборудовани материалаши тІаухаш долча кхухача материйе теплоходийн моторашa; цІаккха ца совцаш гІар-тата дела хьувз бульдозераш, экскаватораш, грузовикаш.

Хиа аьрга оагІорахьарча берданашка хьалбулаш латт гІишлои хьалъеш йола моттиг цунна материалаш телача базашка юзаргйолаш бола автомашинаш лела херттера некъ; гаьна йоаццам Означенное яхача поселка районе хургья Къулбехьеи-Сибарегарча машинаьккъагара укхаза йолбулаш латтача машинаькъа говза тІеххьара станке.

Енисейна юккерче хьу тІайолча богаргагІошка гІолла долх лакхха урагІаха лагІа чона бІоагІий — электропередачей лаще кІайлений мачташ. Кастта укхаза кипачаргба «боккха низ»—дукха бІаьш долча моторий аяа хулбуала хьаст.

ХІаьта хІанз — цхьаь зондатІчоа гІехьа хьалъувтташ латт чуІе цІеношa, гІошка дола гІовсаш. Саянски гидрогІишлонхой балха гІулакхаш за укхаза лелараш.

Сурта тІа: Майна яхача поселкера кемаш тІауха гечо. ГІишлойна эша мухьаш тІаух укхаза.

В. Буданов Ю. Барминен сурт.

ТАСС фотохроника.

Н. С. ХРУЩЕВГА ХЬЕЖАШ Я ЧЕХОСЛОВАКИ

ПРАГА, 20 август. ТАСС-а корр. И. Масленникова хоам бу: Эттара дукхагІа безам бола хьаьший кхоачарах боза вежарийн санна тІаэца кийчлуш я социалистически Чехословаки КПСС ЦК Хьалхара секретарь, СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущев керте вола партийно-правительственни делегаци. «Маьрша доагІалда шо! Вежараша санна тІаэцаргба вай беза советски хьаьший», — уж дешаш хаза йиш я Прагерча заводашка а институташка а, Словаке юртбоахама кооперативашка а, Остравай Карвинен горняцки районашка, республика массе меІнаге. Шеко яц, йоаь Н. С. Хрущев Чехословаке бахьа лаьрхІача наькъах, советски чехословацки партийни пачхахьалкхени лентелаш вІашагІбеттабаларахи царна юкъе хургйолча переговорехи боккхача политически лоархІамерь событи хургхиларах, аьлаб воккхача чехословацки Іилмахочо, академика Йозеф Мацека шун корреспондентаца къамаьл деча хана. ДІахо а вай халкъийн пачхахьалкхенийн, вай партейн социалистически мехкийн ерригача содружествай цхьоагІо чІоагІъяра аьттув боаккхаргба визитои переговорашеи. ХІаьта социализма низий цхьоагІо хилар—аьттоца дІахьалха ухаргхилара бола тешам.

Чехословацки халкъа вокх дукха а веза Никита Сергеевич Хрущев, аьлар Й. Мацека, тешаме ленинец, машар, коммунизм, лаьттан тІарча берригача наькъа доттагІала иразе бахьан долаш леррагІен кІаьд ца луши къовсам лоаттабер из хиларах тарра. Цо чІоагІа хьаллоаттаду дохаргхоаца вай доттагІал. Цудухьа чехашеи словакашеи дагахьа къоабалвеши массане а сий деши ва из.

КІоаргга символ йолаш да Словацки хьамаш восстани хиннa 20 шу дизар дездеча советска делегаце дакъа лоацаргхилар. Историк хиларца сона къаьстта дика довз цу восстанена новкъостал вІаштІехьдаккхара КПСС, Н. С. Хрущева лаьца доккха дакъа. Никита Сергеевича геттара чІоагІа йоакхо йора фашистски оккупанташта духьала Чехословаке партизаски болам дегІабоалабара хьажъехьа. Цунна теша ду, масала, хІанз чехословацки Іилмай Академе исторе Институто цхьана хено теха арадаха кийчдаьча, шоллагІа дуненн тІом латтача хена Н. С. Хрущев Клемент Готвальдаца дІаюха кхахьийтача каьхаташа.

Визит йолча хана советски хьаьшашка йиш хургья Словацки восстане дакъа лоацаш хиннараша чакхъяккхар дукхъа къовсам лоаттабаь нахаьани ерригача Чехословаке метахьина хиларах теша.

Шеко яц, безагІа бола хьаьший Ленина сийлахь-боккхача мехка викаланца а тІаболаш тха доккха цІей долча деношка «Даим Советски Союзаца!» яха тха дерригача къамен юкъара лозунг кердача низаца декаргхилаарах.

КХОАЧАМБОАЦАРАШТА ДУХЬАЛА

Тха Центральни ремонтно-механически заводе партийно-паччахьалкхен тIахьожама новкъостала йола группа болх беш йоля цаIн ахи шу да.

Партийно – паччахьалкхен тIахьожама новкъостала йолча группо кхоачамбоацараш гучадахара, уж дIадахара йолже решенеш чакхъяхара доккха гIо ду завода коллективана. Цу гIулакхах лаьца масела доаладергда вай: ико шу совгIа ха й ремонт а ца еш 47520—2 номер йола 30 буровой ротор тха заводе улла. Уральски езача машиностроене заводо царна эша запасни оатхалаш хьа ца яккийтар бахьан долаш сеха ремонт яцар цу ротораша. Партийно-паччахьалкхен тIахьожама комиссе цу гIулакхага хьежай. ХIанз, боккъонча ремонт а нь вай республика мехкдаьттахошта дIаяла лаьрхIад уж роторащ. Иштта партийно-паччахьалкхен тIахьожама комиссе гучадаьккхар заводе эшачул совгIа бос бола а Iаьржа а металл хилар. Лоаллаха ядача «Красный молот» «Трансмаш» яхеча заводашка дIачуделар яз совленагIа дола металл. Цул совгIа, нормал совгIа металл дIаухийташ йола фактащ а гучаьлар заводе. ТIаккха дерттIа кхом а беш Iаьржен бос болеи металлаш дIаухийтаргдола мероприятеш вIаштIехьаьхар администраце. Дукха ха йоаццаш оборудованех боаггIача тайпара пайда ца эцара, учет дерттIа ца леладора гIулакхаш а гучадаьхад цу комиссе.

Технически гIулакхаш а дика вIаштIехьдоех комиссе членаша, Масала, мехкдаьттахошта массехк тайпа оборудоване хьаю тха заводе. Царех цхьаьраш завода бежка а доалаш хила еззача тайпара дика хилацар. Комиссе членаши. Литвинова, Бунина, Назарчука завода керттерча конструкторца ювь. Важновца цхьана химически анализ йир трубкай заготовкашта, корпуса задвижкашта сварка яра конструкци хийцар, гидравлически тохкам бара участок вIашагIъеллар, хIаьта хьалха кара еш хинка сварка автоматашца е йолайир. ХIанз тха мехкйоладиш Даьхен массайолча мехкдаьтта районашка тIехдика боах беш я.

ТIахьожама-группаша дерттIа болх беш хилар хьахьокх цу тайпарча гIулакхаша, хIаьта уж нийса мел доалар бIаргаго деккхарийла а я.

Тха халкъа контролераша шоай балха опыт эа тIехьалакхьо. ДIахо йоалча хана кхы а дикагIа вIаштIехадаргда цар парте шоашта хьалхашка оттадаь деккхараш дерттIа чакхдаха.

Г. НИКИТИН,
ЦРМЗ завода партийни бюро секретарь.

ХАЛКЪА РУМЫНЕ—20 ШУ

НИЙСАЧА НАЬКЪА ТIА

Дошо оагIоца румынски халкъа исторена юкъедахад 1944 шера 23 август. Цу дийнахьа Румыне къахьегамхоша Коммунистически парте кулгалца кара гIерз долаш восстани а нь, Советски Эскар яиз боахаш тIадоагIаш хилларех пайда а эцаш, тIемефашистски Iазап тIера хIеосар.

Кортамукъа даьккхачул тIехьагIа дIадахача ух ткъаь шера доккхий хувцамаш хиннад румынски халкъа вахаре. Цхьан хана тIехьабиса юртбоахама мохк хиннача Румынех дегIаена промышленни паччахьалкхе хиннай хIанз. ХIанз йиш бетта кIезигагIа йолча хана йоаккх республико тIом хьалехьа хиннача Румыне шера йоаккхаш хиннар миосел йола промышленни продукци.

Социалистически ларда тIа толаме дегIаух юрта боахам. 1962 шера бIаьсти коллективизаци яьхьиннад ахархой кагий боахамаш. ХIанз румынски юртанка къаьстта уйла тIайохийт лаьттанцарех хьайбанкарех йоала продукци дIахо дукхагIа яккхара, коллективни боахамаш дукхача доакъошца дегIадоаладара.

Социалистически экономика айаро новкъостал ду къаман доход тIа-тIа дукхагIа лакхъялара, хайкъа материальни хьал-торо лаккъяра. ДегIаух хайкъа образовани, Iилма, искусство. Мехка къахьегамхоша Румынски болхлой парте кулгалца толлме кхоачашъю шестилетка пхе шера план (1960—1965 шш.), тIагIертта къовсам лоаттабу халкъа боахам халдаиза дегIаккхуьйтар духьа.

Румыне социализм хьаьчеча боккхача лоархIаме да Советски Союзаца машара тIехьа, алемлойн сийрда кхоане бахьан долаш къовсам лоаттабеча социалистически лагера вокх мехкашца цун доттагIали цхьоагIон хилар.

ЦИФРАШИ БАКЪДАРАШИ

Европа ахьлхе-малхбоалехьа уна Румынска Халкъа Республика 237,5 эзар квадратни километр территори дIа я лоацаш. Мехка вах 18700 эзар саг (1963 шера 1-гIа январь тIаккхоачам лаьча лоархIамах). РНР машиностроене арахийнача продукце боарам 1964 шера алмах лаьрхIа хиначе боарамал лакхагIа хилар 1963 шера.

Валлоа продукце боарамта анлахьа хIанз металлурге тIехьагIа шоллагIа моттиг лоац Румынерча. 1963 шера арахийча химически промышленноста продукци 1948 шерана нийсйча 23-зза дукхагIа хиннай. 3000 гаргга продукце тайпа арадоц кIаьш республика химически заводашка.

Кхо миллион совгIа ахархой новкъостал 5 эзар гаргга коллективни боахам ба хIанз РНР-е. Цар доалахьа да 9 миллион гектар совгIа лаьтта. Республикерча госхозашка цаIа аза миллион гектар совгIа оаха лаьттан да, йишта аьтта меженча оахача лаьттах 15 процент совгIа. Укх гаргагIча хана уж лаьттан шо миллион гектараго дIахоачалергда.

ХIанз РНР юрта боахаме а 65 эзар гаргга трактор, 50 эзар тракторни сеялка, 32 эзар совгIа ялат чуэца комбайнаш, дукха кхибола кIалхара юртбоахама машенаш.

Шестилетка шерашка республика къахьегамхошта кхоачаргья 300 эзар квартираш. Уж кхозза совгIа дукхагIа хуа, нула хьалхагIа дIадаккхача ялх шерарчул.

Массанега а бараI шера дешийтара чакхдоаккхаш лаьтт Румыне. Хьехархой кийчбара кхаь шера дешаргдолаш 12 педагогически институт йолаш мехка. Цар кийчбу физика, математика, химе, естествознане, историе, географе, румынски меттел литературан преподавателаш.

1950 шерага кхаччалца йолча хана доацаш электротехнически промышленность яцар Румыне. ХIанз мехка арахец тайп-тайпара электродвигателаш, силовой трансформатораш, автоматически телефонни станцеш, дизель-электровозаш радиоприемникаш, телевизораш, иштта кхыдараш.

100 миллион совгIа лей оахоаца 1963 шера румынски машиностроителаша металла меттел пластически массаш алийтар бахьан долаш. РНР промышленностера къахьегама [illegible] 1959 шерацa нийсйча 37 процент лакхъеннай 1963 шера.

1960—1963 шерашка РНР-е шера юкъера лаьрхIача баьккха ялта хьувкъам 10 миллион тонн хилар 1955—1959 шерашка [illegible]р 9 миллион тонн мара боацача метте.

1963 шера Румыне юрта боахаме пайда ийна минеральни удобренеш 1962 шерарчул 84 процент дукхагIа яр.

Румынски болхлой парте III-ча съезда решенешка хьаIкха юрта боахама эррига производстве 1965 шу тIаккхоачаш 70—80 процент совъяккха лаьрхIад, юрта боахамага йоххийта капиталовложенеш 28 миллиард лей хургья (уж шозза дукхагIа я цул хьалхагIа дIадаьхача ялх шера хиннача капиталовложенеш боарамал).

Юрта боахамерча лакхера образовани йолча беррагача специалистех 78 процент совгIа бараш дукхьал производстве йолча тIабахийтаб. Румыне юрта боахаме хIанз болх беш ба 1938 шерарчул 9-зза дукхагIа агрономаши техникаши, ветеринарни лораш а зоотехникаш а.

Краковера тепловозаш ду завод.

Аджерпресс — АПН сурт.

ТIом хиллалехьа хьалхарча Румыне экономика ларда юрта боахам бар, мехка болх бе йиш мел йолча наьха 72 процент чу а лоацаш. 700 эзарнаь тIех ахархой дезал бар шоай доалахьа вIалла а лаьтта доацаш. Хьувкъам гетара кIезига бар, юртбоахама машенех искусственни удобренеех помещиккий иченешка мара пайда эцацар.

ХIанз мехка ахашка болх беш я 65 эзар трактори, 62 эзар тIехьатувса сеялкеи, 32 эзарнаь совгIа ялат чуэца комбайни. 1964 шу чекхдоаллаш юрта боахамга кхоачаргья кхы 10 эзар трактор а.

Сурта тIа: Добруджински областе ялат чуэцаш да.

Аджерпресс — АПН сурт.

IИЛМА-ТОХКАМА БАЛХАШ— ДАЬХЕН РУЗКЪА ДЕБАДАРА

МЕХКДАЬТТА, газ, термальни хиш, кхыдола рузкъаш дукха долаш я Кавказ, къаьстта Нохч-ГIалгIай АССР. Цудукъа Грозненски мехкдаьтта института Iилмахоша беррига шоай болх тIаберзабаьб лаьттагIа доаккха рузкъаш гучадахара, мехкдаьттен гази йоалла керда моттигаш лахара, лаьттагIара мехкдаьттен гази дикагIа долча тайпара хьадаккхо йиш хургйола методаш оттаяра.

Института Iилмахоша деча балхашта юкъе промышленноста эггара чIоагIа лоархIам болаш да мехкдаьтта геологи, гидрогеологи, геотерми тохкаш, мехкдаьттен гази йоаккхилга а мехкдаьттан газен химик а тохкаш деш дола балхаш.

Геологически факультета кафедра доккхий балхаш ду Нохч-ГIалгIай АССР а Кавказа кхыча районий а мехкдаьттан газен торонаш мишта я хьожаш. Цар иштта балхаш ду гидрогеологически гидротермически тохкамаш деш а. Уж балхаш керттерча даьхе тIайерзадаь да Кавказа Малхбоален оагIорахьа мехкдаьттен газен мезозойски тIоажеш тахкара, хIаьта иштта лаьттан чура кIоарга йоаллача йIовхалах, лаьттан кIалхарча хишна йола, кIезиг мара ца хулача элементех химически промышленноста эша боккха мах болча тухаи пайда эцара планаш оттаяра.

Геофизика кафедра профессоро С. С. Итенберга хьайхле а лелаеш лоамаи породий образецаш а геолого-физически материалаш а тохкаш балхаш ду. Цар балхий дайнеша йиш хулийт мехкдаьттен газен промыслови организацешка мехкдаттан газен запасаш мел дукха я я. Цу материалаша новкъостал дир Ставропольски краерча мехкдаьттан гази йоаллача моттигашкара запасаш мел я хара.

Буруш тохарен мехкдаьтта промыслови оборудоване кафедро къоастадеш да кIоарга а тIехкIоарга а скважинаш яхара халкъа боахама боккха лоархIам бола дош. ХIана диннагIдола мехкдаьттен гази 4000—5000 метр а кхыметтел 10000 эзар метр а кIоарга доаллаш хилар гучадаьннача хана, кIоарга скважинаш яхара проблемаш тахан хьалхашка латтача хана эггара доккхагIа долча, мехкдаьттен гази дукхагIа яккхара наькъаш лахара деккхарех цаI да.

Халкъа боахама боккха лоархIам болаш балхаш да мехкдаьттен гази цхьане вIашагIа а тохаш турбашка гIолла Къилбаседа Кавказа мехкдаьтта промышленноста уж чакхдоахача предприятешка дIаахийтара кафедро деш дараш. Цу гIулакхо дукха турбаш кхое, зехьа йоагаш йола мехкдаьттаца йоагIа газ ца йойта йиш хулийтаргья. Цу балха тIа ха яларо йиш хулийтаргья хIанз Ставропольски краера хьаухийташ йола Iалама газ ца хилча а мехкдаьттацен газацен Грозни мехкдаьттен гази чакхйоаха промышленность Iалашъе а хIаьта Ставропольски газ дукха а иза эшача кхыча районашка а пайдана дIаяхийта.

Мехкдаьтта химически промышленноста боккха лоархIам бола Iилма-тохкама балхаш ду технологически факультета кафедраша.

Дукха бедал дIаех Къилбаседа Кавказа экономически района чIоагIа дегIайоагIаш йолча химически промышленноста. Цудухьа яз болх чIоагIа эшаш ба полипропилен яккхара эша бедал кийчъяра.

ПРОИЗВОДСТВЕННИ процессашта комплексни механизаци яра дешаш чIоагIа лоархIаме да, къахьегама овсарле лакхъярен паччахьалкхен средстваш кхоярен йоккхий торонаш ду цар. Цу хьакъехьа ка йоалаш балхаш даьд институте. Уж балхаш ду теплотехникаи автоматикаи кафедраша. Хьа а нь болх бе йолаьлийтай автоматически вискозимераи плотномераи. Турбашка доди лаьтта доттадеча температура къоастаяра эша автоматически прибор еш балхаш дир 1963 шера. Укх шера хьа нь а промышленносте болх бара юкъеххийта яргья из прибор.

Буруш тоxача а насосий а оборудоване тоаха оатхалаш юхаметтаоттаярен автоматически сварка юкъейоалаярен даьккъе лоархIаме болх беш я мехкдаьтта машинаш хьаечен металлаш технологе кафедра. Буруш тохача эшаш йола турбаш чехка талхаш хилара бахьанех цаI да турбаш вIашагIхотташ цар хир дуаш хилара уж балха пайдан йоацаш талхар. ХIаьта буруш тохе турбаш на тоъар бахьан долаш уж хувда йиш хилац. Цу хьалашъ хьахулийт скважинаш йоахача хулаш йола аварeш.

Мехкдаьтта промысловии мехкдаьтта химически оборудованеш дукхагIа йолча даькъе чехка-талхаргйолча хьелашка болх беш я. Цудухьа буруш деттача оборудоване оатхалаш талхача чIоагIа духьальоттаргйола материалаш хьаеш я кафедраш. Уж хьахаро йиш хулийтаргья къахьегама овсарле лакхъе оборудованеш средстваши дукха а кхое. Кафедраша карагIдаьнна хIамаш чехка производствана юкъедохийт.

1963 шера дика технически экономически хIамаш карагIдаьннад буруш деттача оборудованей оатхалаш дукхагIа яхарен уж юхаметтаоттаярен тIехьа беча балха тIа. Турбаш вIашагIхотта моттигаш юхаметтаоттаеш йола метод производствана юкъеяхьарах шера 100 эзар сом совгIа пайда баьлар.

Буруш деттача эшача насосий оатхалаш чехка талхаш хиларах «Нефтебурмашремонт» яхача тресто баьча лоархIамех беррагача мехка 1960 шера 14.24 сом дIадахар. Цо хьагойт буруш деттача эшача насосий оатхалаш юхаметтаоттаярен уж дукхагIа яхарен методаш производствана юкъеяхьар мел лоархIам болаш да.

Мехкдаьтта заводской аппаратура кафедро мехкдаьтта чакхдоахача установкай производственни мошность лакхъеш экспортни парафин доттаеш йола керда машин хьаеш балхаш дир. Из машин болх бе йолаечал установкай балха овсарле хIама ца эшашаш шозза лакхлургья. Боккха болх бе парафин доттача кердача машино бергбар, насосана коача парафин хьачуьлуш болча балхагара болабенна стандартни импортни боарамех йолча парафина чIегалгашта упаковка еча машинага кхаччалца беш бола болх ба из. Цу проектах еш йола машин болх бе йолалургья укх шера. Экономически производство а къахьегам а вIаштIехьбоаккхара Iилма-тохкама лабораторе беш бола болх чIоагIа пайдане ба. Нохч-ГIалгIай мезозойски тIоажашкара мехкдаьтта гучадаккхарга дIайолача капитальни вложенеех дукхагIа пайда эцара йола дош тохкаш я из лабораторе. Уххаза тохкаш да Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьтта доаккхача скважинашта капитальни ремонт яре планаш а учет а тоаьнь эргаккхарен балхош, хIаьта цо иштта буруш деттача предприятей керттерча фондех дикагIа пайда эцара наькъаш а лех.

ЦУ лакхехьа нийсача балхаша Къилбаседа Кавказа совнархоза мехкдаьттен гази йоаккхача а уж чакхйоахача а промышленноста предприятешка нийсса экономически ориентировка хлара эша Iалажате дика материал лургья.

Института Iилмахоша тIагIертта соаза бу цу хьакъехьа эша монографеш, учебникаш, дешара пособеш язъеш. Укх тIеххьарча шин-кхаь шера централни издательстваша араяийнай института профессораша Федорова, Пыхачева, Геллера, Итенберга, кхыча яздаь книжкаш.

Институто аспирантура гIолла Iилма кадраш кийчъю. ХIанз институте яа 48 аспирант. Дукха аспиранташ бахийтаб института ректорато Москверча, Бакурча, Ригерча, кхыча гораздашкарча аспирантурашка. Институте кийчъеш я вочхехи гIалгIаехи болча наьха Iилма кадраш а. Аспирантуре дика болх беш ба Яндаров, Межидов, Тепсаев, Газдиев, дукха кхыбараш а.

Института ректорато йоккха терко ю Iилма кадраш тьалкхеш.

Уж специалисташ кийчбеш коллективо йоккха терко ю студентай идейно-политически кхетам лакхбара, марксизма-ленинизма идеяш тешаме чакхъяхара тIехьа къахьегаргдола инженераш кийчбара.

К. СУКАРЕВ.

Грозненски мехкдаьтта институте ректор, РСФСР-а Iилмай техникаи заслуженни деятель, профессор.

АВАРИ ЦА ЯРАХ...

РСФСР автомобильни транспортех шосейни наькъийн министерства укх шера арайаккхай «Авари йоацаш болх барах» яха наьха тIа йоаллаю шофера значок. Из я цхьоалагIча, шоллагIча, кхоалагIча степена.

Автомобильни боахамий администрацешеи профсоюзни организацешеи могаларах Нохч-ГIалгIай профсоюза обкомеи автомобильни транспорта управленеи наькха тIа йоаллаю из значокаш, сийлен граматеи, совгIати дала оттаваьб № 3 йолча автобоахама 5 шофер. Уж ба 500 эзар совгIа километр никъ беш авари ца еш машин лелаь дика дисциплина йола кхаь шера вIаштта болх беь В. А. Мухин, Ю. М. Масякин, Ф. А. Понамарев, кхыбараш. «Авари ца ен» яха значокаш елнай болх дика баьча №1 йолча пассажирски автобоахама, №9 йолча автобоахама дукхача шоферашта а. Царех ба А. Х. Хамидов, И. И. Щербаков, А. Мальцагов, кхыбараш а.

С. ЧУХАРЕНКО.

ЛАЬТТАН КIАЛХАРА... ИСКУССТВЕННИ ФОРДАШ

Лаьттанча кIалхара газ, фатаген, бензин. Уж цIераш йовзаш я. ХIаьта узбекски гидрогеологаша предложени еннай лаьттанна кIалха... искусственни фордаш хьаде лаьий.

— Лаьттанна кIалха тIоадал Iоаю моттигаш, лаьттан тIара цу тайпара гIерсаш а санна,— яхаш дувц гидрогеолога В. П. Волкова, — хий Iоайе а кхашка хий дуллача хана из хьалтела а йиш йолаш я. Кола чу ца йижаран Iамарва хьалгIатташ дукха кхоача ца даларан лаьттай тIара дараш санна кхераме дац лаьттана кIалхара Iамарч.

Лаьттанна кIалха хий Iоаллара сунташ етте а моллагIа кхы тайпа доккхий гIишлой балхаш де дезац. ТIоадал латтаргья додача хий хьаешара хьалха атта хулча чоттача тIой е гIомара гIоанашка. Хипа кIалхарча Iам чура хий цуи эшарга хьежжа дулдаха а насосашца хьалъуза а йиш я.

Узбекистана геологаша хIанзлe а республика территорера гучаьйнхай лаьттанна кIалхара хин Iамаш хьалара аьттув болаш йола массехк район.

(ТАСС корр.).

КОММУНИЗМ БАХЬАНЦЕ ЛОАТТАБЕЧА КЪОВСАМА КЕРТТЕРА АРЕНА

Л. ЛЕОНТЬЕВ,
СССР Iилманий Академе член-корреспондент

ВАЙ мехка а гаьнна доазол арахьа а Iалаьмате чIоагIа йийцай колхозхошта пенсеши пособеши доладара а дешара, уххацIено лораяра, дукхьада бахархошта гIулакх доаттадеча дуккхача кхыча доакъой болхлошта алапеш тIатохара а йиккъехьара СССР Лакхехьарча Совета йиьлагIча сессе решенеш. Вай Даьхенна карагIдаьннача боахамерча кердача толамех доагтIача тайпара доккхал а деш, дIаккха а кIорда ца деш халкъа йовнхо еш хиларех Коммунистически партеи Советски правительствеи Iалаьмате чIоагIа хам а беш гIанийцар советски наха уж решенеш. Деррагача дунен тIа вай доттагIий санна моастагIий а чIоагIа терко тIаэзар вай мехка чакхдоахаш долча гIулакхаша. Советски Союз экономически дегIаахара кхы цIаькха а тешал деш, социалистически обществе экономика тоаялара доала беркат деррига а халкъага долаш хилара къаьта дика тешал деш уж хилларах тарра дувц уж гIулакхаш.

СОВЕТСКИ Союзера а социалистически кхыча мехкашкера а вахар доашача тайпара йиьрча дунена хьаьхоккха гIертаж кIезига къахьегац капиталистически строй хьалловцаш бараша, коммунизмаха духьалара гIулакхаш леладераша. Цар дукхагIа кертагIйоаха аргумент я, социализмо сага личность тIеIаю, боахама процессе моллагIа йола оатхал ю цо наха, яхар. Цхьабакъда, боккъонча долеш долча гIулакхаша кор мел баьккхача четте тIаккIалтIа кхувс цу тайпара вагалувцаш дувца четкIаьленаш. Беррагача хьаьнача къахьегамхошта шоай кхетамаши талантеши дегIайцалае шерра никъ хьабеллаш а, хIаьта цунца цхьанна тIа-тIа дикагIа баха, шоай материальни а духовни а хьашташ дикагIа Iалашде царна торо лур социалистически строй хилар шоашта бIарга а гуш, цунах теша баьннаб миллионаш а миллионаш а бола наха.

«Халкъа хьал-торо тоаяра даькъе КПСС Программа кхоачашъяра де дезарех» яхаш яр новкъостa Н. С. Хрущева СССР Лакхехьарча Совета йиьлагIча сессе аь доклад. Цу дешах сессе тIанийцача решенеша кхы цIаькха а къаьгга дика хьахьокх Коммунистически парти ше аьнар кхоачашдеш хилар. Парте, Iилман ларде оттаяр а нь, советски халкъа дIакарайеннай коммунизм хьалъяра сийлаьйоккха Программа, хIаьта леррагIа из чакхйоахаш а я из.

ТIагIертта коммунизм хьалъяра Программа тIа лаьрхIа да вай халкъа боахам капиталистически мехкий экономикал дукха а сихагIча темпашца дегIаккхуьйлийга. Алхха цу ларда тIе мара дика камаьхал а йоалаш кхоачашде таргурдац сийлахь-воккхачу Ленина васкета хьисапе хьалхашка оттадаь деккхар — капитализма эггара дукхагIа дегIаадьякеча мехкашта экономически тIехьаккхуьлга а, хIаьта пул хьалхадалга а. Из деккхар дика камаьхал а йоалаш кхоачашду советски халкъо. Укх тIеххьарча ялх шера — 1958-ча шера денз 1963-ча шерага кхаччалца йолча юкъагIа — юкъера лаьрхIача шерра-шера 9,7 процент тIаеттаеннай СССР-а промышленни продукци, хIаьта США — 3,6 процент. Из бахьан долаш дикка кIезигьеннай промышленни продукци хьаяра даькъе советски экономикаеи американскичоаи юкъе йола юкъ. Итт шу хьалха США продукцеш алхха 33 процент мара яцар СССР промышленни продукце объем, 1957-ча шера — 47 процент, хIаьта 1963-ча шера—65 процент гаргIа. Цу тайппара, итт шера шозза кIезигьеннай мара юкъера юкъ. Укх гаргагIча хана сийлаца кхоачашдергда Ленина хьалхаешка оттадаь экономически деккхар.

Советски Союза а социалистически кхача мехкайта а болхаме карагIдувлача хIамайе байгахьа дохах деррагачо дуьнен тIарча маьлловаш болча наьха дегаш. Шоай экономически толамашца социалистически мехкаша хадданза шоаш толе хула дуьнен арене социализми капитализми низий соотношенеш, чIоагIду машаре гIулакх, новкъостал ду дуне доладергдолча термоядерни тIема кхерам хьабеш дола империализме реакционни низаш юхатохара, къайн технико-экономически тIехьадиса хулген дIадаккха нийсен тешамеи никъ дIахьувкх экономически кIезига дегIадаьккха долча мехкий халкъашта.

ХАЛКЪО хьегача кхих хьадоала деррига беркат халкъага шайга дIаккхоачаш дола за бацха-дика гIулакх йоаллаш социалистически строй хилар бахьан долаш за социалистически идейша къаьстта чIоагIа ваьна доттувла тIаувзалга. Производство дегIа-и капиталистически мехкашка а уж. Цхьабакъда, алхха социалистически обществе мара хулаш дац производство дегIадарах халкъа хьал-торо, вахара боарам дукхьала а юкъарчал доацаш а, гучахьа а холуш а лакха боаккхийга.

Цу новкъа дикка дерка яхь боаккхаш да хIанз вертеи правительстваи чакхдоаха гIулакхаш. ХIанз дукхьалка оттадаь Iалаьмате боккхача вай паччахьалкхен масштабе колхозхой пенсешна Iалашбаре цаI мара йоаца система хьаьрп деххар. Цу тайпара деххар вIалла оттаве а йиш яц буржуази строе. Помещикаша, промышленникаша, торгови банковски монополеша эксплуатаци лоаттаеш а кIалаж беш а болча кагийча доалахой класс а йига ахархой. Лоаме йоацача шоай лаьттан чIегIагаш тIа Iурра денз сарралца балха боахкача кагий боахчаш леладеча ахархошта вIалла дагадоаш дезаш къаьенна кIаланечоа е болх булургбоацаш айн ваьнначое паччахьалкхено цхьаькха тайпа новкъостал дерг яц, аьнна.

Iаламате боккха принципиальни лоархIам болаш за коммунизм хьалгIайра кIаязарча отане чакхдоахаш цхьаькха гIулакх а: дешара, уххацIено лорайра, торговле, общественни цитане даькъе а. дукхьайла бахархошта гIулакх доаттадеча халкъе къахьегама кхыча доакъошна а балхаш дегIа дIа 18 миллион болхлоштеи гIулакхерча наьхе дикка алапеш тIатохар. Материальни производстве санна эксплуатаци лоаттаеш дайа къахьегама уж йоакъош а капиталистически обществе. Фабрикашкарча, шахташкарча, заводашкарча болхлошта санна эксплуатаци лоаттаю капиталисташа школай хьехархошта а, медицинерча къахьегамхошта а, торговлерча гIулакхерча наьха а. Дукхазза а хулий хIанза да материальни болхлошта доаттаечул низкъалагIа наха гIулакх деча доакъошкарча къахьегамхошта эксплуатаци лоаттаяр, хIана аьлча, уж кIезигагIа хоттабенна, эксплуататораша кIезигагIа дукъ хьале еш ба. Алхха социалистически обществе мара вац къахьегамхой массе отряда а паччахьалкхено, хиннача лас санна, йоакхо ейга.

БIарга ийккха хIама санна социализма ираста гIаIлашта къуйлаш да социалистически строях доаллар на толепа кхадам беш дола гIулакх, из да укказа производство, кIеззига мара боаца вах бIаьхийбара тIаерзаян а йоацаш, тIаттIа совдуьлла халкъа кьаштеш Iалашдара тIаерзаян хилар. Вешьоаца йолаш дар харцахьа доьхаш, буржуазе адвокаташ къаьбале гIерт производство дегIаярах капитализм йолча е тоалу къахьегамхой хьал-торо, яхаш. Цхьабакъда, кор мел лайзача метте вахаро ше хьагучалоах из хари хилар.

Болхлой долам болабеннача юххье пролетариата юкъе а ийсалора шоай хьаькъал йоаца хIарах лошо гале гадоахараша дуйцача доацарех тешаш бола дехтелаш. Шоашта—алапеш тIатохийтар дуккха къовсам лоаттабе безац болхлоша, яхаш къарлора уж, хIана аьлча цо тоалергдац цар хьал, производства эррига объем дегIайарца мара йиш хургьйц болхлошка шоай хьал-торо тоае.

БIаь шу хьалха Маркса хана баьхача ингалски болхлочо Джон Уэстона I Интернационала Генеральни совете къаммаьй дир уж тайпа хетараш хьаллоацаш. Цо иштта хьисий дора: вагахьа санна хьаддача наха лаьрхIа чаме чу хьалдача боарама суп дале, Iагаш доккхагIа хиннадар наьна тIаккхетаргьяц хIара сагага дIакхоачаш йола суп. 1865-ча шера I Интернационала Генеральни совета сессе алапе, мах, пайдане хьакъехьа яьча шай доклада тIа Маркса хьальехкар из цо йхар гIалате хилар. Уэстона дийнийнад, белгалйаьккхар Маркса, къаман къахьегама эррига продукт болхлоша кхача буача чаме чу хилар а, цу чура дукхагIа кхача хьаэцара царна новкъарло ейлар, чаьи хIамига хилари цу чу кхача кIезига хилари а доацаш, царгара Iагаш цIамига хилер долга а — халкъа къахьегамах хьахулача беркатех дукхагIа а дукхагIа доле дакъа капиталисташа, эксплуататораша вIадоаккхаш хилар бахьан долаш.

Саго сага эксплуатаци ейга а из эксплуатаци кулийташ йола деррига бахьанаш хьалаша дIадахар а бахьан долаш социалистически обществе овленгара хувцаденнад из гIулакх. Алхха халкъа мара кхы аьнаькха а да волаш вай халкъа къахьегамах хьайолача беркатех хьайбиза чаме чу мел дар. Цудухьа укказа цхьаькха тайпа а общественни дуккъенаш вай халкъа хьал-торо халдаиза тоаяра. Алхха цхьа хIанз мара дац из хьал-торо тоаяра довзув

«СЕРДАЛО»

2-гIа оагI, 22 август, 1964 шу.

ІИЛМАХОША ХЬЕХАМ ЛУ

ХЬАЖКІАШЦАРА ПРОТЕИН ДУКХАГІА СОВ ФУ ДАЬ ЙОАККХАРГЬЯ

Межарча дукхагіа долча боахамашка керттера моша доакъар а жима дІаэттай хьажкІий силос. Іан замайахьа дегІах латаш хиларга хилача цул хьакъа кхоач лоьхахен жени доакъарий рационах 60—75 процент. Силосага йихийта, кхоачаш фийг чІоагІбалийза йола моша къажкІаш шоай гІалдамаща доакъарийна къаьстта лаьа я. Царех йоала дукхаз углеводороіаш, хьонналаш, цхьайола органически минталаш, витаминаш. Цхьабакъда, протеин кІезига я царна. ДукхагІча хана цхьан доакъарий единицана шелотхьэ етт — кхоачтхьа грамм — норман шозза таръга кІезагагІа мара ца лой из.

ХьажкІий силосаш тоъаш йоацача дегІах латаш йолча протеина меттел йоля раноне юкъе йолийташ йола дукхха белокаш йоахка концентраташ, алата бобоая культураш, цуй хьонхоча хьайбашта телаш йола синтетически мочевина.

ТІаІертта силосашара протеин дукхагІа совйоаккхаргйола хьакъаш лоьяй бе Іилмахой. Цу гІулакха лаьрхІа дІаюэ оІашегІъянь хьажкІаши йлатабобоая культураши, хІаьта царех хьахчийа моша доакъар белокаш дукхе йолаш а хул. Мошача хьажкІашцара протеин совйоакха силос кевттах болча хана пулах синтетически мочевина раствор тохарца а.

Мошача хьажкІашцаре протеин дикаа соьйакка йиш я уж сийоса хьакха хе хьатІехначалё хьалххагІа овлашна кхоачаргйоаш царех синтетически мочевина (карбамид) тохарца а. Фийг хьахила болабеннача хана хьажкІашта цу тайпара подкормкаш ейта мошача хьажкІашцара протеин совйоаккхаргйола гІулакх да.

Фийг хьахила болабеннача хана Ерригсоюзни хьажкІий Іалмтохама института барх! опытни стаце овлашка не кхоачкІташ хьажкІашта яьча подкормко мочача хьажкІашцара протеин подкормка йиза йолча хьажкІашцарчул 8—13 а кхьметтел 55 а процент совъаьнхар. Масала, Ставропольски опытни станце хьажкІашцара протеин подкормка йиза йолча хана (екъача веществаца лаьрхІача 8,9 процент хилар. хІаьта подкормка йоацача тІехьагІа — 19,8 процент. Волгоградски областе Калинински опытни поле царга хьежжа 6,5 а 9,1 а процент. Цу тайпара результаташ хьакхьчар удобрений доакъарийн Ерригсоюзни Іилма-тохкама институташка а.

Лорда, чІегІех, хьажкІех теха мочевина раствор тоъал сина хий лелача гІадаш ишьнаш чу а ийла, гІалиха доешІа хьагІуялйола кхетана дІа а нийе аминокислоташ белокаш хиле дІайола. Цукха новкъостал лу хьатІаньначе хьажкІашна белока синтез ера хана энергетически процессашта эшача кертерча материала меттел долаш дола шекараш геттара дуйла хилар.

Цу тайпара, овлашта на кхоачийташ мочевинаца подкормка яр мыкъапа совъаккха йиш я протеин лордашцареи чІегІашцареи яр ыькха не Іеш, хьажкІашцара яр а. ТІеххьаре гІулакх къаьстта лоарІаме да. Укх бахьанах. Хьажкарчаьн нах тІерча овлазарашк, хоаш не дарра, дика тІаэшаш не алхха цхьа синтетически мочевина. ХьажкІашта подкормка ера яьнгьаха нарцара протеин совъяккха а цу тайпара. йух хьокхоф доацача хьайбай рационашта тоъам балла из хилйта а торо хул.

ХьажкІашцара протеин совъяккхара уж чуэцале хьалхагІа овлаига кхоачаш йоаца подкормка тоъал эттa механически е йиш я, кхашкарча хьажкІашта юртбоахама динацеца пурх а беш. ПайдалагІа хул кхашкарча хьажкІашта шозза-кхозза подкормка йича. Цу хана подкормка еш йолча хьажкІий овлага хьежжа цхьан гектара тІа толача синтетическа мочевина боарам хила беза цхьа центнер а кхи совгІа а е мошача хьажкІий цхьан тонна лоархІаш пхи-ялх килограмм мочевина.

Кхашкарча хьажкІашта мочевина тох раствора дьисале. Дика пурх беш йола аппаратиш хилча хьажкІаш тІа юкаш йола цун раствор 20—25 процентага дІахоча тарлу. Цо йиш хулийт гектара тІа хий дукха кІезигагІа ахийта а хІаьта доллче, къахьегама овсарле дикка лакхъе а.

Лордашта за кІезигагІа а хулаш хьажкІаша мочевина дикагІа тІалоашит Іалашдар дукха саррахьа—ден шелалах бе беза хьажкІашта дурх. Лордашта, къаьстта хошхача лордашта, зе ду (йоагаю уж) мочевина раствор цхьан метте дукха тІайнжача а доккхий тІадамаш тІалийгача а моттигашка. Раствор массанахьа а дІаккхачарах хулаш дай из, раствор дукха тІайнжарах хулаш да. Цудухьа хьажкІаш растворага махулла кІезигагІа йошайтаргйола хІама де деза. Ерригa лордаш хуккха, массанахьара йошайча уж йоагае тарлу кхьметтел пхе-ялх процентни мара йоаціача раствораша а.

Мица тоха еза хьажкІашта мочевина? Хьалха еш йола подкормина хьоеа бахкилачул тІехьагІа цхьа кІира даьннача гІолла е метаргьа, хІаьта тІехьагІа еш яр—хьажкІаш чуэца цхьа-ши кІира эшаш.

ХьажкІаш чуэцале хьалхагІа овлаига кхоачаш йоаца мочевина хьот царцара совъяккхар—силос доакъарийн дикагІа кулийтаргйола, эффективни экономически гІойленагІен дола гІулакх да.

Ю. КУДЗИН,

юртбоахама Іилмий доктор. Ерригсоюзни хьажкІий Іилма тохкама институт.

Днепропетровск. (1964 шера 15 августа арадаьннача «Сельская жизнь» яхача газета тІара).

Къона инженер-технолог

ДУКХА шераш даь Нысарера «Электроинструмент» яха завод болх бе дІайолаенна. ХІанз а хьаьна хьалхьйайнзи а цун цхьайола цехаш. Ялх бІеь гаргга сег ва цига. Царна юкъе дукхагІа бараш кагирхой ба. МугІарерча болхлоей совгІа заводе дукха ба институташ чаккхьаха а хІанз деша багІеш а бола къона говзанчаш. Царех ва Алма-Ате КазГУ чаккхьаьнха бола завода плановой отдела кулгалхо Гагиев Бахьаудди, Ленинградерча политехнически институте деша багІа инженер-технолог Тимурзиев Башир, Къилбаседа-Кавказски горно-металлургически институте дешаш вола ремонтно-механически цеха кулгалхо Евлоев Суламбик, иштта кхьбараш а. Хьаьнала къахьегаш, болхлой балхах дика дІаккхетабеш, нахага тешал хайташ хьабоагІа уж массахана. Са бейнаш бар цу къаьнийех хьаьца йолие, цхьабакъда, тІаккха дукха хаде дезергдар. Аз дуйцаргда царех цхьаннех, Тимурзиев Баширах лаьца.

Башир къона говзанча ва. ДикагІа шу да на цу заводе балха волӑ. Цхьабакъда, балха стаж цига йолаеннаш цун дІа. 1958-гІча шера Алма-Ате индустриальни техникум чакхъяьккхар Башира. Дийша воалаше цу городе № 2 йолча аьшкабетонни заводе мастералла балха вахар из. Ше цига болх бе денош дІаккха дицлац Тимурзиев Башира. Дукха ха йоацаш лелайьннарб ТУ-104 яха самолет. Алма-Ате кхачанза яр из. Цунна Іохам гІаттен моттиг яцар цига.

Башир балха волча аьшкабетонни завода тІадиллар ТУ-104 яхача самолета буллача наькъа товарня бетон кийчъе аьлие. Из чІоагІа лоархІаме гІулакх дар. Из дика кхеталора болхлоша. Цудухьа чуйнина къахьегар цар. Заводо хачал хьалха чакхбаьккар шийі болх. Из дар доккха цІей. Заводерча инженерех къьнена Казахски ССР Лакхехьарча Совета Президиума грамоташи тикьо-тхьо тума ахчен делар совгІата. Царех цаІ вар Тимурзиев Башир а. Ше из доккха совгІат хьэца волаш, веший бараккъеш а дийха вахар Башир. йоккхагІа четийтар дукха. Башир дІачуваьлча, цунна дукхьал вера Президиума председатель. Кулг а лаьца чІоагІа ловца баьккхар цо Башира.

Цу 1958-гІча шера декабрь бетта Тимурзиев Башир хьожабир «Казтеплоизоляция» яхача тресте. Цига итт бетта болх бир цо инженер-проектировщик волаш. Къа дика а хьег, балхах дика а кхет ваьна лакхвир Башир. Цу тресте керттерча механико гІулакх делар цунга. Из болх бир цо 1961-гІча шерага кхаччалца. Цу шера шийі нахаца Кавказе цІавера Башир. Нысаре сайцер уж баха. Дезал дІатарбенна воаллаше «Электроинструмент» заводе балла вахар Башир. Цу хьанна хоаш йола говзал лакхаяккха, Выборге бахийта болхлой кийчбеш яр завод. Царна кулгалде хьожавир Башира хІанз инструментальни цеха доал деш волла Чапанов Ахьмади. Выборге аз шу даьккхар Башира. Цига бар дукхача хана ден цу заводе балхаш деш. шоей гІулакхаш тІехника доазаш бола нах. Массанахьа кхача гІерташ, шедолчуя йембоаккхаш, на хоар, эхь на йетташ дІагІа а бахе. хотташ дІайихьар Башира ше цига йъкха ха. Цул совгІа, шоеш балха боллаше, цой Чапанов Ахьмадеи Ленинградерча политехнически институте экзаменаш дІаелар. Механико-технически отделена тержар цар.

ШУ чаккхдоаллаш Нысаре юха цІавийхар Башир. заводе оборудовани оІашагІтохача эш аьнна. 1962-гІча шера январь бетта из хьожавир керттерча инженера-механика гІулакхе. ХІанз Тимурзиев Башир инженер-технолог ва. Из говзал я цо институте Іомаер в. ЙиъалагІча курса студент ва из.

1963-гІча шера нарте вахар Башир.

Башира болх дика бу. Шийі оІалла гІолат на доаккхийташ хьавоагІа из. Цун ерригa уйлаш заводах лаьца я. ЧІоагІа гІадъух из ди-тІехьа низ чуболаш латта шийі завод бІаргагуш. Ше яьккхача санна раьза волаш оеш цо хІара сагo йоаккха балха нотало. Общественни вахаре дика дакъа лоац Башира. Завода партгоскотроля новкъостал дара группа председатель ва из, цул совгІа квалификационни комиссе дакъа лоац цо. Шу мара даь Башира сат йоалаяь. Завода юхе ши цІа е долаш квартира енийд царна. Заводе балхь я цун сесаг Роза а.

Хоза йоагІа Нысаре аьхан гІура. Завода коанаІарах чуболалу болхлой. Дахар-денар дуаш цар. бегаш бу. бе, Царех дукхагІа бараш къона ба. Царна вола Башир, цун сесаг Роза. Цу ялх бІеь гаргга болча болхлошца цхьа вахар, цхьа кхел, цхьа никъ лаьпе болх уж.

Хоза йоагІа гІуйре. Іалаьмате хоза.

С. ЧАХКИЕВ.

Дукхаа тайпа изделий арахец «Металлист» яхача [illegible] коллективо. ВорхІ бетта плана 166,2 процент кхоачашдьяй цо, хІаьта къахьегама овсарле лакхъяй 2,1 процент. ВорхІ бетта чуъ металлоизделеш арахецаре план кхоачашдьяй 160 процент. Цу юкъе къаьстта доккхий толамаш даха оІаштІехадьнна Егиниц Иван мастер волча цеха коллектива. Ерригача коллективашта юкъе даьнна хьалхье лелаеш хьайоагІача коммунистически къахьегама цІера коллективо ворхІ бетта баьна балла заводе дІадоаха лур даь Цо бодаких дІа цо лур шийр витай. Из цо лелаю шийр вараца но а. Цеха ди-

СУРТА ТІА: хьалхе лелоча цеха мастер Егинц Михайловай болхбола болхлой ба ва. Светина, Михайлова, хьибарой, болхо тохкеш йолла.

Н. Плиева сурт.

ХЬИНАР ДОЛА АЛПАТУ

ДИКА болхло хиларах тарра районе дика йоазаш я Сунженски производственни управление «Заветы Ильича» яхача колхозера Іаьсий леладу Магомадова Алпату. Совтка колхова доахан деттай йр из. Къахьегам дукха безаш а шийі балха тІа доккхий толамаш доахаш а йола Алпату Іаьсашта гІулакх йе хьожаеш бешеи йиъ колхозе йра партоганизацеи. Шийі низ не кхобеш Іаьсашта гІулакх йе йьна дош а дехар еэопача коммунистка.

Ер шу дІадолалуш хьайпар цо из болх. Іаьсашта шортта шура а хьувакхаш пачхахьаккхенна шура дІайлара план кхоачашье низкъало дар колхоза. Цудухьа колхозе керттерча зоотехника кулгал а веш искусственни шура кийчье болабеза ферма боилхой. ДукхагІча дьльъе Іаьсий искусственни шурийца кхоабеча ферма болхлой пачхахьаккхенна шура дІаялара план тІехкхоачашье оІаштІехьдаьннад. Цхьабакъда, искусственни шурийца уж кхаба долалча хьолхарча юхьиге юкъьяжера Іаьсий цамогаш хулар, хІаьта хІанз из цІендение дІадаьннад.

Дулйа кхоабача Іаьсашта искусственни шура теля доладенна тІо хІанз. Цу шурийца кийчъеча керкача рационах кхоабеш дола Іаьсий геттара дика говзенна да. Іаьсашта геттара халагІа йолча бІаьстанарча хана ойда дар цоь. Магомадовас леладу 95 Іаьс. Хан-кханахьа искусственни шура лелаю, зайнахьа доакалу цо уж Іаьсий.

Укх денош кердаа хІама хиннад Алпату вахаре Кхалнахьа совета председателалла тержай из.

Ше болх беча коллективерча кхалнахаца кхетама болх беш, ше тІалийца дехкараш массаза а тІехкхоачадеш хьайоагІа коммунистка Магомадова Алпату.

М.-Г. ТАТИЕВ,

«Заветы Ильича» яхача колхозе партоганизаце секретарь.

Структура хийцай

АЬЛА производственни управлене «Дружба» совхозе оахаш доле 4937 гектар хьатта да. Цунах 2200 гектара тІа дІаде лаьрхІад укхаза гурахьа дуа кІаи муккх.

Хьайбай болчам сихха дегІабара лоарІаме да боахвиг чІоагІа йола доакъара беза хьалъар. Из кхоачашинчь мара оІаштІехьдаргдац хьайбай продуктивность лакхъе, дулх, шура, кхьйоа продукташ дукха-гІа яха. Цудухьа дукхагІа дІче лаьрхІай оаха доакъара чІоагІе дика лаьрхІа йола культура — горох. «Дружба» совхоза хьалашке хІара гектара тІара 20—25 центнер чуэ йиш я горох.

500 гектара тІа дІае лаьрхІай горох совхозе. 200 гектара тІа укх шерарчул дукхагІа дІчюргьа хьажкІаш тІадоахІад горох совхозе. 200 гектара иаи тІа хургьа уж. 400 гектар майде шекара свекла лаьрхІе къоастеяьй. Укх шерарчул дукхагІа моргьа тІадоагІеча шера из культура а.

Сомаш комсаш хьалкхею совхозе. ХІаьта сомий бемамашея комсашея оІалоацаргьй 300 гектар. Укх тайпара хургьа совхозе 1965-ча шера дІаюача чІамоша дІалоацача лаьттай структура.

М. АЛАНОВ.

оттадер: хІара этапе общественни производстве кудевнічун объем, къахьегама овсарле боарам.

ХІара хьнсан долаш волча сага шьеэа ховш да дІадекъа а дІакхача а йиш яр айха хьадьр мара доашига. Халкъа къахьегамах а цу къахьегамах тьехуйеча продуктах а цхьан-цаІ зертиг эксплуататорски классашка на кхоачаш йолча социалистически общество производство дегІаяхо цхьана каддаиза дакъалу халкъа вахара боарам. Цхьабакъда, из деча хилонах дарадоахаш на вланели бахархой доходеш сихагІа къахьегама овсарле дегІаухнига. Аллха цу хьалё мара хилйа обществайта производственни йиват шерьяра эшаш йола рессаш, из а шийі аргІанна эшаш на мехка экономически низ хадданза совбахарах халкъа хьал-торо дІахо а лакхъяраи.

Коммунизма бошха-йина цІеалаш кхоачанъяра нилена органаш болиш йола производственни лард. ТІаІертта коммунистически общество хьалъеш йолча ерригача юкъагІа партея халкъей керттера экономически декхар да коммунизма материально-технически база хьалъелга.

Нагахьа сенна коммунизма материально-технически база хьалъеро цІаккха а на хиннеча тайпара шортта продукция хилийтара шерра перспективаш хьеелае, шийі аргІанна из база хьалъелга сихдеш бола боакха ниъ а хиннеча дІаотт халкъа хьал-торо тоаяр в. «Халкъ материальни Іалашдаь хиларо, — аьлар Н. С. Хрущева СССР Лакхехьарча Совета йиъалагІча сессе ше доклад еш — бахархой ункхІемо чІоагІъярё. цар образовани культурей лакхъяро, къахьегамхоштa аьаттаду бытовой гІулаккаш тоаяро эшаш дола хьалаш йоаккха къахьегама овсарле айара, майки производительни нийш сихха дегІаадьвлалара. коммунизма материально-технически база хьалтьяраь.

Капитализм йолча хана оІалла дагайоха а йиш йоаца тайпе стимулаш хьою социализмо къахьегама овсарле лакхъяра. Уж я, цхьаь оагІорахьа, мйральни стимулаш, уж хьадукъвай беррагаё мехкаяхалкъ мара кхы ца цІа аньараха шийі къахьегамах хьавннина дерригІа беркаташ цун шийі доалекьа хилерахи. Къахьегамхошта ца кхетадеш хилерах хьадувлаш йо производство гІулакхашта шоаш чІоагІа беххтоккхие лоархІаш уж хилар, цо безам хулийт цар производствана эшачё хІамай, из легІаайоагІалга сихдара йоаккхо еш хила. Уж я, йокх оагІорахьа, материальни стимулаш, къахьегамга хьежжа продукташ дІаекъара хьакъехьарче социалистически принципах дукъовлаш я уж. Коммунистически экономика хьалъяра Іалаьмате боакха лоархІам болаш да моральни материальни стимулаш гармонически цхьаьтаръелга.

НЪАХЬЕГАМГА хьежжа продукташ дІаекъара социалистически принцип — коммунизма еррига хьалхара фаза дІадлаце леларгйола продукташ дІаекъара эттара аьхкенагІа йола принцип. ХІара къахьегамхочо кхетадеш да сагo шийі къахьегамо общественна дукхагІа дІа е а обществагара цунга дІаккхоача беркатеш а дукхагІа хила дезагьа. Дикача болхлой бокъона паргна йоагІаш йола бокъонаш эшаелга, хьальнале а шоай низ кхо ца беш а болх беча къахьегамхошца кийсхо йоацаш гІулакх да урамилойка. Цудухьа колхозхой венсешиа Іалашбара системе а чакхйоахарга бокъо: дукхагІа а дикагІа а болх бериа бокъо а пенса доккхагІа ийе. Дешара, медицина, бахархошта гІулакх доаттанча кхмча доккхой болхлошта алапеш тІатоккаш а иштта лоархІам беш хургда къахьегама дукхайиъ дикайн. Масала, дукхача хана денз бола беш болча болхлой алапеш доккагІа хургда.

Социалистически общество къахьегамхой материальни хьал-торо тоаейтa, айхха дар шоай доаккаш совъйтаре хиина цІа Іеш, дарига дІаккхоача общественни фондаш шерьяре наьакъыца а хургда. Пачхьалакхой чотах бахархошка дІакхоач укх тайпара беркатеш: ноІ боацаш дешийтaлга, лерада кербаш дейга, пенсеш, пособеш, унахаІенош учреждешка салеІилга, санаторешка дербеш делга, иштта кхьдараш .ВІалла бІарга а ца дайнача тайпара дукха нехa чуІе цІенош хьалду пачхьалакхен чотах.

Царга дІаккхоачаш йола общественни фондаш мелла боккха лоархІам болаш иле а, болхлойн гІулакхерча наькен хьал-торо дегІайоагІилга дудзула керттера хьаст коммунизм хьалъяра хІанзарча этапе алапеш тІатохилга лерхІ парте. Укх тІеххьарча фераш СССР-е дукха гІуллаккхаш чаккхлъхаа промышленносте, гІишлош хьалъеча, транспорте, пачхахьаллхен юртбоахама преприятешка алапеи гІулакх оІаштІехьдаккхаш уж лакхдеш. 50 миллион сег совгІа болхлойн гІулакхера нани хьийгача вала керцача условех алапеш гІаларга бахаб. Экономика дегІайоалаяра йльнъе керда хІамаш наргІаалара бахьан долаш хІала торо кийнай производственни доацача йоакъонкарча миллионаш болча къахьегамхошта а алапеш тІатоха. Алапеш гІулакх оІаштІехьдоаккхаш уж лакхдеш беча беррктеча балла тІехь партен правительстве кулгалду материальни безам болийтора къахьехьарча ленински принципаша, дуцца цхьана наьчарех кІезигагІа алапеш нийеча къахьегамхой категорей алапеш хадданза лакхъаро, болхлой гайп-тайпанча категорешта телача алапешта юкъе сей йоккха юкъ хулга кІезигадаро вийъ а лелаеш.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ экономика кашарера гІереаш хьалде доладеннача шахе а тІехь Ленина ьыка, вай мехка боахонера декхараш кхоачашдар Іалаьмате боккха дунен халкъашта юкъера лоарІам болаш да, дунен революционни процессах ше деш дола керттера новкъостал шийі боахамерча толамашка ду Советски мехко. Цунах къаьстта гуча да, марксизма-ленинизмана мел Іаьна лата, китайски догматикех тара бола экономикен политикен, экономикен идеологии оІашдухьаа оттае гІерта нах. Мадарра аьча, социализма экономически толамаш Іалаьмате боккха политически лоархІам болаш да, хІаьта вай аннах доаттабеча идеологически къовсама доккха мІаІан долаш а да уж толамаш. Боахама гІирсаш хьалъер — коммунизм бахьаиие доаттабеча къовсама керттера дакъа.

Коммунизм къалъелга дагадоха а дезац, нагахьа сенна промышленносте а юрта боахаме а хьаеш йола хІамаш шерагара шерага дегІа ца йоалайойя, нагахьа санна халкъа вахара хьалаш шерагара шерага тоа ца дойя. Дерригача дунен тІа коммунистически идей влияни дегІайоагІилга оІалла дагадоха а дезац, нагахьа санна социалистически строй хозалъбоалаш толамагІа хилар гІулакхаца, реальни масалашца халкъашка дІа ца хьекхе. Дукхача наьха вахара хьал-торо тоайра йола шийі Іалаьмате йоккхий торонаш социализмо хьайийлача чІ лакхлац дунен халкъашта юкъерча аденера социалистически мехкий сий, тІаккха мара совдалаш социалистически строенара дог безам, чІоагІлац акьча мехкашкарча халкъаша социализма новкъа отта, аьнна. бёш бола сбоам.

Коммунизма материально-технически база хьалъеш, мехка Іалаьмате доккхий производительни низаш дегІадоаладеш, цун дарда тІа халкъа хьал-торо хадданза лакхъелга деш, аьхха шийі чура декхарищ кхоачашдаь ца Іеш, дерригача дунен тІарча къахьегамхошта хьаллхашкара шийі сийлахьа интернациональни декхар а кхоачашду советски халкъо.

Шурий фермашка

ХІАНА КІЕЗИГЬЯЬЙ ШУРА?

ГРОЗНЕНСКИ производственни управлене ахьаволча боахамашка август бетта хьайолиха шура дика кІезиньяй. Иштта хьалхарча итт дийнахьа цхьа тонн шура кІезигьяьй 1-ча Мая цІерахча колхозе. Производственни управленера шура кІезигъяра фу бахьан да толха баьхкача нахах хьулалу колхоза керттера зоотехник нов. Степанов.

917 етт а бойша деттачё доахан ялх Іул да колхозе. ХІанз укх сахьате дІалехкаш доажаду дерриге доахан. Доакъара лаьрхІа колхозе дІайийнай 1045 гектар суданка яха буц, царех 265 гектар хьайбашта мошача доакъарийна лаьрхІа яр. Цул совгІа доакъара лаьрхІа 46 гектара тІа дІайийнар шекара свекла. кийчъеш латт колхозе силос а.

Цхьабакъда, колхоза правлене, керттерча зоотехника хІама дац хьайбаш мошача доакъарца кхабара. Из шаргдолга шаьра ховшше а хьалха кийчъю силос йоалланзар укхаза, цу гІулаиха лаьрхІа 150 гектара тІа дІабийна шура [illegible] а.

Цох хьахиннар ер да. Хьайбашта, оІалла моша доакъар дац, Шура иишта тІаккетаргьа нагахьа санна доахан оахам тІещ наькъа йистошкеи мара доажадеш ца хилча,— йоах Отделкина Нина Андреевна керте латтача бригада доиркаша. Мыьхо йокъайьча дааьгІанашка доажаду детта доахан, хІаьта къычахьа уж доажаде моттиг а яц, го баьккха оахий да.

Цунга хоежжа да укхаза толамаш а. Нагахьа санна 1-ча августе дейнел бийсанен яьйна шура 2274 литр хиннале. 15 августе яьккхар 1798 литр мара хилазар. Цу бригаде бетташ 187 етт ба. Укх тІехьарча итт дийнахьа шии литр а совгІа шура кІезигьяьй хІара Іатто. Иштта шура кІезигьяьй Лопухова Мария Федоровна керте латтача бригада а.

Цхьабакъда, массанахьа цу тайпара дац из гІулакх. Хьавдаргза вай бригадира А. Сорокина Іуа. Беттаи 167 етт ба цига. Нагахьа санна цу доахангара 1-ча августе 712 литр шура яьккхаяле, 15-ча августе 869 яьккхай. Иштта тІаккхийттай хІара Іаттыгара йоаккха шура а.

Мишта оІаштІехьдаьннад дукхагІа шура яьккха? Деррига а доахан дика кхабар мара дац. Суданка яха буц дІайийнача ахай тІа бийсан доахан доажаделга оІаштІехьдаьнкхай, хийнахьа-буе дікаца хий моладу, шоайла барт тейна бола беш ба доиркаши сакъиками.

Колхозе укх шера соалкарчул дукхагІа шура йоаккхе а. цхьабакъда, укх шера хьалхарча ах шера шурий центнерага дІадовар планах доагІачул шозза таръга дукхагІа хилар. Колхозе фермашка хьаьнккхача бригача шурех пачхьалакхенна 83 процент мара дІадаи, хІаьта искусственни шура хьаелга дукха чуйнахьа даьккхад.

Шура яьаа санна тІатохара эша еррига торонаш я колхозе, бахьйа, царех пайда эцац. ХІанз яьча боккхемашко санна еррига торко е еза детташ дола доахан къаьстта дика кхабара. Бригадира Н. Отделкина гІулайцара доахан силосаца кхаба а кхоабаш чутІйде деза. Из де геттара итта да. Ферма коя хІанз хьалнІий силос йоллаш латт, цига етта оІаштІехьдаьнкха йиш я доахан кхабарна.

ТІехьа тІайоагача хана а доакъар хилийтара хІанзе а чуэца йолаё еза доакъара дІайийна свекла. ДегІах дІалатташ йолча белокаца хьайбаш ІалашдаргІеттагара хьайоаккхача шурийга хьежжа горох хьоар дала деза беттача Іатта.

Кхача Іулашцарча доаланне уж делкъайна деттача хана бархІ-бархІ килограмм доакъарийна дІайийна свекла йла еза иштта гороха хьоар а лу. Цу дерригаша торо чулийтаргьй дукхагІа шура яккха е, хІаьта цун хьоанал дикка лакхъе а.

А. РЫЖКО,

Грозненски производственни управлене инспектор-организатор.

ИШТТА БАЬИНХАР ТОПАМ

ШЕЛКОВСКИ производственни управлене къайбаш лелаерашта юкъе хьалхарча йоагІа «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза № 1 шурий ферма коллектив. Ферма заведующий Коробченко Дмитрий Григорьевичагара дийцар наьх шоай балхах лаьца дукхар.

1963 шера пачхьалакхенна дІа ца луш дукха шура тІайисайр тхона лелаеш ца. Из хилар сойхие Іахар мисе дукха доахан хиннадаь хІаьта доакъар шортта Іалашдаь а дацар. Уж кхоачамбоацараш укх шера балха юкъера дІадаха лаьркІар оаха. Хьайбашта луча доакъара юкъейихьар нарбанид. Цудухьа хьайбаша доакъар дикагІа а пуар, из дикагІа дегІах дІа а оттар.

Къаьстта уйла тІаиийта оІаштІехьдаьнинар искусственни осеменени ейга. Цох яьбоалача пайдах дукха дуеша деза мотт сона, аьлар нов. Коробченкос. Из бола геттара а дика лелабу техника-осеменатора П. Карасенча.

БІаьста йоаллаше а тІаеттаий йоалелар шура. Аха юкъедахча хана, доахан доажадеча дьягІенашкара бу кхоачаенинача хана детте доахан дІайийнача люцернаца кхабар. Люцерния тхона боала пайда геттара а боккха ба. Укх масало дика тьегойтаргда из. Июля бетта 60 эзар килограмм шура яьккхар ферма, кердІ буц йоати шай бетта яьккхачул дикка дукхагІа а из. ХІаьта июля бетта планаь совгІа 10 эзар килограмм шура яьккхар ферма доархаша.

Дика къахьет ферма коллективо август бетта а. Хьалхарча итт дийнахьа 27 эзар килограмм шура яьккхай. цох пачхьалакхенга 260 центнер дІаяьй. Июль бетта цу хана яккхачул эзар килограмм дукхагІа хул из. Шурий хьоанлага хьежжий йолу йоирвашта къахьегама лелош а. Хьоаний дикагІа хул — дукхагІа. Колхозе цунах хьалдолача бертех арга из. 10 августа 2058 килограмм яьккхар ферма. Цох 1996 килограмм пачхьалакхенна дІаелар. Цун хьоанал 3,9 процент хилар. Базисни хьоаналал из лакхагІа хилар баккхий аьлаш цу тІа 102 килограмм шура кхи а тІакхийтар. Вешта аьлча, оаха дІаеннар 1996 килограмм хилар.

Укх шера пачхьалакхенга 3660 центнер шура йоккха еаш я тха ферма, хІаьта 16 августе кхоачаш 1790 центнер шура дІаенна яьннай. Е бутт чаккхбалалехьа эгара кІезигагІа йоккх а иаы а 250 центнер шура йоахаргья, хІаьта юхеюта 620 центнер 15 октябрал тІехьа из доалаш еяка йоаккхаргья. Вешта аьлча 2,5 бутт хьалха кхоачашьергья шера план. Октябра сойна бола кийчду совгІат да из.

Укх шера юррига доакаи кхоаза детт бахе. Дукхьашкаа даьна доахан говзача доиркаша нетте даладу.

Къахча доиркашта новкъостал дей яьийре хьайнегаш къьбоагІа толамагІа боле доиркаш коммунист Колношеева Анна, Агапова Вера, Реденко Люба, Полякова Вадения.

Коммунистически къахьегама сийлен цІи яккхара тІехьа къовсам доаттабеча тха ферма коллективо, боля нов. Коробченкос, деррига а дергаи еача Даьхенга пленам совгІа 70 эзар килограмм шура йоахара.

М. ТКАЧЕНКО.

ШОРТТА ХУРГДА БАЬЦА ДААРАШ

Укх денош «Победа» яхача колхозе бархІ дІабаш кхедеча ахьоалагІча бригада собране хилар. Звеношта юкъе яьржача социалистически яхья итогаш йир цига. Яьча итогех гучаяьлар укх шера а хьалхе лелаю Полякова Мария Матвеевнас кулгалду звено хилар. Цуна тІачІоагІъяьча пхе гектарах хІараме тІара 248 центнер помидораши (план 180 центнер) 176 центнер нарсаши (план 160 центнер) йоал. Бригаде эгара лаккагІа хьаллхач ба из.

Собране ше къамел деш колхоза председатела В. И. Емельянова Зойкъа баркал аьлар хьинар ца кхоеш къахьегаш болча звено чуранашта А. Яковлевайна, А. Ажигбайна, О. Биродковайна, кхыча а.

Собране болагаІеньнхар цу звенон дукха тІехьа па йиса К. Зачкиас кулгалду звено а. ХІара гектара тІара 197 центнер помидораши 149 центнер йорсаш чул оІаштІехьдаьннад цун звено коллектива.

И. БАНКОВ,

Сунженски производственни управлене «Победа» яхача колхоза парторг.

«СЕРДАЛО»

3-гІа оагІ, 22 август, 1964 шу.

Довза мехка истори

БIАЬШЕРИЙ ОАЗ

КЪАЬНА памятникаш дукха долаш я Нохч-ГIалгIайче. Советски Iилмо техка гучадаха дезаш къьнара кашмаш, нах баьха моттигаш, хьалха хиина городаш я укказа. Уж хIамаш толкаш ба археологаши историкаши. Цу хана баьхача наьха хиннача гIишлоех юхейисача хIамаша, къахьегама а кIагIа леладаьча а предметаша, терзо дуьц вайна вай республике баьхача наьха, эггара хьалха нохчийн гIалгIайн а болаш, хиннача боахамах, культурах, цар хиннача гIулакхех.

ХIанз, Iилмахой «Нохч-ГIалгIайчен исторе очеркаш» язъе болабеннача хана къьстта лоархIам болаш да материальни культуре памятникаш Iомаделга, цудухьа тIа - тIа дукхагIа ду вай республике археологически толкамаш. ГIоравьнна вола кавказовед, Ленински преме лауреат профессор Е. И. Крупнов керте латтача Къилбаседа Кавказа археологически экспедицена укх шерарча сезонах докхий хIамаш карагIдаьннад.

Укх тIеххьарча шерашка саьнна, хIанз а археологаша шовй керттера терко ю Нохч-ГIалгIайчен шьарачен лоамашкен ядо районаш техкаш.

В. И. Козенкова керте латтача экспедице хьалхарча отрядо техкар Сержень-Юрта (Шаьла район) юххера шиъ тIоа хулаш нах баьха моттиг. ХIинзарча вайнаьха дьай общественний культурни вехера дукха йола оагIонаш гучайоаха мах баь заргвоаца оагIонаш гойт цу уникальни памятнико. Нах баьха хьалхара тIоа энеолита (цIаста — кхорин ха) хаьара, 4000 шу хьалхара ба. ЦIастах яьча хIамаша хьаьхоха, цу хана баьхача наха метала довзаш хилар, хIаьта царга хиннай кхерах яь баяха кечалаш, кера, топпара пхьегIаш, тIаьхьех яь куца йоахкаю хIамаш.

Нах баьха шоллагIа тIоа оахкаш гучадаьлар вай хIанз леладча тьаьрахьал хьадхарча эзар шере юрташка тIо теха наькъаш хиина хилар. Иштта тоаеш хиинай нохчийн гIалгIайн къаькарча даьша шоай юрташ.

Сержень-Юрта йисте даьча толкамаша хьахьекхар 5000 шу хьалха Кавказе наьха племеш лукхха дукхагIа дола хIамаш цхьатарра долаш хиналга, из бахьан долаш Iилмо хIанз бакъдеш да уж этнически хьакъе цаIаш хилар, иберийски — кавказски меттай лерд цаI хилар.

Нохчий - Юрта районерча Зондак яхача юрта йисте 60 каш даьстар исторически Iилмай кандидат В. И. Марковин керте латтача экспедице отрядо. Цу хана яьхача племаша венна саг аIаволлаш хиниаь кхерах баьча кIе чу, из вахача хана цуниэ довзаш а цо [illegible] а хиина керттера хIамаш чу а дехке.

Кашмаш оахкаш кораьча бронза шалташа, хоььешта юхьейоахкорешна, мокказа тIаьскаша, дагараша, гIожа хьаьлча топпара керамико, дукхача а тайп-тайпарча а кушт, ужаьча хIамаша йиш хулийт уж хьояьча наьха каякентско - хераховски оалаш йола культура миштта хеннаь. Юххьенцара аьша бIаьшере яха заме йолаеннача хана, вай тьаьраьхал IX — VII бIаь шу хьалха хиннад уж кашмаш.

Укх шера эггара хьалха техкай Галай-чIожара Iам бола моттиг. Вайнаьха дьай эггара хьалха баха болабенна мохк лоархI цох. Дукха а цунах язъяь легендаш. Бахьда цу легендал тIех лоархIам болаш я цигара дукха гIалаш. Цар тешал ду вайнах Iалаьмате дика зодчески искусство йолаш хилара. Хайбах, Моцар, Чармах, Хилдахача юрташка дукха а цах баха а тIема а яь хиина гIалаш. Царех цхьанраш 20 метрага кхоачаш лакха я. Саг тIаваха хала йолча моттигашка хьаьь я уж. Арахьара тIевоагIача моастагIчох вайнах лорабеш ха тIа лаьттача цу мотт да лувча къаьнача тешаьша тешал ду хIанзарча нохчийн гIалгIайн дай шоай хана йоккха говзал йолаш хилара.

ЮКЪЕРЧА бIаьшерашка Нохч - ГIалгIайчен гIалаш яра архитектура чIоагIа лакхъевна хиннай. Лоаларча халкъаша шоаьта гIалаш яйта кхувлаш хиннаб цу хена нохчийн гIалгIайн. ХIирий, хевсурий, тушиний, Кавказерча кхыча къамий фольклоро тешал ду саг тIавоалалургвоацев Iалаьмате хозея йола гIалаш хьалъяьраш лукхьал нохчийн гIалгIайн мастераш хилара.

Галай-чIоже толкамаш даьчул тIехьагIа В. И. Марковина отряд хьалхагIа де ролаьдаь Курчалой юрта йистера оахкамаш долча юхвера. Цу моттиго дукха материалаш лу шиъ хана Дагестанен нохчий малябоален районашкен керттера хиина тIаьме-теко - хорочоевски культура бокъонца йовзара.

Исторически Iилмай кандидат Р. И. Мунчаев керте латтача экспедице кхоалагIча отрядо укх шера оахкамаш дир бумата юххера кашчий гуваш толкел. Иттанел совгIа каш даьстар археологаша, цар чура корайир энеолитагара йолаенне тIехьарча юкъерча бIаьшерашка кхаччалца йолча замаь моттигерен племий исторех йола керда дика материалаш. Цу материалаша йиш хулийт моттигера халкъаш хьехилара а хIаьта иштта лоалахарча областашкен племашцен цар хиннача гIулакхий а дешаш къоастаде.

ДIевххача замац материальни культура йовзара тIехьа беча балха юкъе лаьрххIа йолча экспедице дечул совгIа доккха лакъа лоао бахача наха а. ХIара дениа хIане хилац дьнна керда хоамаш хул краеведене республикански музейга гIишлоишьечен лаьтта оахкаш балхош дечаэ кораеча хIамаех деш. Болхлоша, колхозоша, дешабагIараша хоамаш ду шоашта кораьча къаьнача хIамаех, цар специалисташка дIахойт шоашта уж хIамаш кораь моттигаш а миштта корайир а. Цар баьча хоамех бахе уж моттигаш толк археологаша. Масала, М. Ошаева баьча хоамех Тумсой (Советски район) яьача моттига юхера юкъерча бIаьшерашка баьхача наьха кашмаш даьстача чIоагIа мах бола материалаш корайир. Эса чIожа Первомайски юрта юхе а Грозвена гонахьа а гIишлош-яра гуваш охкача хана шоашта кораьча юххьенцарча яьхна бIаьшерашка хеннача кашний хIамнеc хоам бир инженера И. А. Демченкос. Иштта дола масалаш дукха а кхувла йиш я. Цу наха докхха новкъостал ду гаьнна хьалха баьхача вай дьай истори юхаметтаоттадара эша, чIоагIа мах бола материалаш гучахара.

Археологаша деча толкамашен къахьегамхоша иштта деча новкъасталон йиш хуилйтаргья Нохч-ГIалгIайчен а пуй халкъий а къьнарча исторе керда оагIонаш къьхта гучаяха.

В. ВИНОГРАДОВ.

Нохч-ГIалгIай исторе, метта, литература Iилма - толкама института Iилман болхло, исторически Iилмай кандидат.

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Хьалхара шу да Дински производствени управлене Кирова цIерахча колхоза Анапера салоIа цIа хьадийла. Сезон чакхьялалехьа укхаза салоIаргда 500 саго.
Сурта тIа: анапски салоIача цIагIара колхозхой бераш. Аьрдехьара аьттехьа—Месюта Аня, Незь Саша, Горлоч Оля, Ситник Таня, Яровой Вадим.

Е. Шулепова сурт. ТАСС фотохроника.

ШКОЛА ВАХАРЕРА КЕРДАДАР

И. КАИРОВ,
РСФСР педагогически Iилмай Академе президент

1958 шера тIайица школен тьакъехьара Закон дерне а долаш баьча балха пхе шера опыто бакъдир по белгалдаьха школа дегIаахарен вахарцара пуй бувзам чIоагIбарен лостамаш ниййса хилар. Вай баккха-дика толамаш даьхад юкъарча, политехнически, профессиональни образоване кхьакъе.

Цунца цхьана ерригга а производствении дешар Iомадарга дIайохийташ хаина дешаш йоахка ха цхьан шера йIаьхъяр кукхагIча хьалашка нийса ца хилар гучадаьннад. Закон чакхдоахача хана гучадьлар из декхар дукха а лоацагIча хана а кхоачашде йиш хилар. Дукхача дешархоша иттлагIча классе болламехьа я производствении разрядаш йоахаш хиларах хIаьта а.

Цун лоархIам а беш. КПСС ЦК-и СССР Министрий Советом соцам тIайайаб юкъерча школашка дешаш йоакхха ха чуацара хьакъетта. 1964 шера 1-ча сентябре дена производствении дешар а долаш цхьайтта шера дешар хьехаш хиннача школаех итт шера дешар хьехаш йола школаш ю. Цхьабакъда, хьалхагIа хиннача тайпара итт шера дешар долаш уж хургья ехалга яIалла а лац из. Юкъера школа дIахо а дегIайоагIаргья производствении дешар а долаш йола политехнически къахьегама школа саина. Веш из дешар пайданегIа долча тайпара аIаштIехьдоаккхаш хургья. Цудухьа сопамо союзни республикай компартей ЦК-аш Министрий Советаша декхарийла ю дешархой производствении кийчон материальни база чIоагIъяран дегIайодлаяран де дезар де.

РСФСР педагогически Iилмай Академеца цхьана халкъа боахама хилалза яргйоацачен кердача производствении дешар хьехара хьалашкиа хьежжа йолчеа професcей перечень юкъерча школашта оттае а из бехктоккамера гIулакх аIаштIехьдаккхара школей предприятей, колхозий, совхозий кулгалхошта новкъостал де а декхарийла я союзни республикай просвещене Министерствашка СССР Госпланера профессионально - технически образованена йола Комитета. Белггала аьча, уйла ияза яргаьц предприятешкарча дешара нехехи участиехи пайда ...

... мана а оттамча дешаре пла- нашкен программашкен хувцамаш дайтаргкхилар. ГIулакх сенах латт аьча, из латт, къаьнарча планех дешаш иттлагIчен цхьайттлагIчен классешкара дешархой мара хург ца хилар — царна долла хIама а хьалхагIа ше хиннача тайпара дус. ХIаьта 1-ча сентябре дена нийслагIча классе дешар дIаколадергдараш итт класс йисте а тьаккха Iергба. Царна (хьатIадоагIача шера нийслагIча классе дIачубаргбарашта а саина) йола программа хувца езаргья дешара планаш ерригача классашта хайпа цлалехьа. Шин шера йIаьхлургйолча цу хувцамаш деча хаина кIезиг дукха эшаде дезаргда географи, истори, литература, кхыча мехкарча халкъий мотт хьеха сахьаташ, естественно-математически цикла предметаши обществоведения дукха эргало ца еш хьалхагIа ше киннача боарам тIа а дита.

Из де деза, образовани эзарен хьехаш беларен лоархIам башха боккха боацаш йола дешэра материала лоакъош юкъера дIадахера чотех. Цу кьанъелье укх тIеххьарча хана цкъа сапиа дукхаза а дийцад кеня йовзон тIа. Кхы а ха хургья авникулаш цхьадолча даькъе лоацъяро а.

Ерригача классашта вай оттае довалуш йолча дешаре кердача планех аьча, уж оттаьча хана барxI шера образоване боарам лакхбе беза вай, цун чотах дешару шоллагIча этапа программа мукъа а ньккха.

Хана кхоачамаш доккхий долаш а юххьанцара школе. ЗIамагIа бола дешархой боазара торонаш теркал ца еш дукха ха яьккхай вай. ХIаьта а профессорий Занкова, Эльконина, кхычар эксперименталии балхо хьахьекхад такдолза Iилмай лардаш Iомаелга йиьлагIча классера дена дIадоладича нийсагIа кургхилар. Программаш аттача кхаьра новкъостал дергда дешара тайп-тайпарча этапашка Iилмай тайп-тайпара курсаш Iомаера юкъера концентризм дIаяккхаро а. Къьенна материал программаште юкъера дIаяккха езаш и, масса тайпа ...

Кхетадеш из дешар хьехача кердача ханаша хаина а дан-гарча цхьан шера цу тIехь къахьегаргда, педагогически Iилмай Академе а. боккхагIа бола Iилмахойн дикагIа бола [illegible] а боаш. [illegible] классашка дешара ха лоацъяро халкъа образоване органашта, совнархозашта, предприятешта, колхозашта, совхозашта хьалхашка оттаху лоархIамера (кхы и цхьа декхар — юкъерча школашта арахийца дешархой балхаш тIа дIанийсбелга аIаштIехьдаккхар. 1966 шера цхьан хана хIана хьожабар аьнна балхаш тIа хьожабе а дIахо дешар хьеха а дезаш ба шоаза арахийца дешархой — итт класс яьккхераши цхьайтта класс яьккхераши. Цу балха бокъонца кийчо е еза — деш дола къамаьл-м бIаьш хзараш бола кагирхойн мехкарийн вахар аIаштIехьдаккхара а уж балхашта юкъебахийтара а хьакъехьа ма дий. Цун лоархIам а беш КПСС ЦК-еи СССР Министрий Советом мукъа беннаб из дикаэ даргдоьлача моттигашка 1966 шера хьалхара квартал чакхйоалаш е шоллагIа квартал йолалуш цхьайттлагIча классашкара дешара шу чакхдаккха.

СССР Лакхехьарча Совета IV-ча сессе ше доклад еш новкъоста Н. С. Хрущева белгалдаьккхар, школен хьакъехарча закона вай мехкара чалкъа образоване система эргаькха дикагIа товаь хилар. Просвещени дегIайоалаяра даькъе бонихача лоархIаме хургда хьехархоштен халкъа образоване хьыча болхлоштен алалеш тIатохар, шерра торонаш хьеллаш йола школай кадраш лакха квалификаци йолча нахаца, чIоагIъяр. Массане а цаьака, хьехархошен Iилмахошен, вай эргайоахаш тоье еза советски школа — обществан духовни культура лара.

(1964 шера 16-ча августа арадаьнначa «Известия» яхача газета тIара).

Доьзол дехьара

АГРЕССОРАШТА ДIАХОЙТ

КИПР

Ерригача Кипра къахьегама федерацие генеральни секретара Андреас Зиатридиса аьнарг «Кипра нийсхой къовсам дьаллоацаш Советски правительства яьча заявлене республикана новкъостал де из кийча хиларон гIадбигаб берригга киприоташ, цунцарча безамах дизад цар дегаш.» Цу заявлене цIаькха а тешшаме хьахьокх СССР правительство масcане а шоай лоIамо царгIатов бахьан долаш къовсам лоаттабеча кагийча нохкийн халкъийн гадаьхан гадоахаша хилар».

«Киприски кхалнаха, — аьлар Ерригача Кипра кхалнаьхе организацей федерацие председателa София Цимилла, — дег тIара доккха баркал оал советски халкъа, машар бахьан долаш чIоагIен дергагIен къовсам лоаттабеш вола Никита Хрущев керте латтача Советски правительствана Средиземни форда тIен керригача дунен тIен машар оттабар дукха цар низ болаш къахьегарах.

Советски правительства керда заявлени киприоташта доккха новкъостал да шоай дахке цай лоIаме а ирза делаш а хиийтар дукха цар лоаттабеча къовсама.

БОЛГАРИ

Шай интернациональни декхара тешаме йолча Советски Союзо цIаькха а хаькке хьаллоаш нийсхо, гадоахах хахкьий машарен кхерамзлени, яздy «Земеделско знаме» яхача газета. Кипра халкъа къовсамен Средиземни форда районашкарча кхерамзлени низ болаш гадаккхарах дог кIенача наха бIаргагу керригача дунен тIа машар чIоагIбара тIеерзаь йола Советски Союза принципиальни аIалкхд гаьаргIйоацен политика цIаькха а къьтта хьахьоккхаьта.

КУБА

Куба общественносто массане а могабеш тIаьхар Советски правительства Кипра гадоаккхаш хьаьлда баькка гIа.

Доккхийча алапаша «Хрущева Турце правительстваьга чIоагIа дIахойт» аьнна керте даьча йоазонна кIал «Революсьон» яхача газето царрра кера тох городе Фрунзе Н. С. Хрущева даьча къамаьла изложение. Газеташа къьстта белгалдаьккх нечахьадхкений чурча гIулакхашта юкъе гIертарон цар суверении бокъонаш телхаaрон дунен халкъашта юкъера гIулакхеш толха а ду, машара гIулакха геттара водар де а тарлу яха Советски правительствана керте латтачу [illegible].

ГРЕЦИ

ЦIенача дег тIара а шийна йолча гIойлен дукха долаш а Кипраш новкъостал дара даькъе СССР-о аIадоахаь гIулакх, йоах Елнни демократически аьрдехьарча партe (ЭДА) заявлени тIа, гречески кипрски халкъашта кIоаргга дег чу кижад. Грецек Кипрен баркал оалаш дерригга халкъ гIадаха лоахки тIийщар. Советски предложени НАТО империалистийн турецки агрессорийн агрессиин уйлаш юкатохаш йола фактор я.

Гречески халкъа цIерах Советски Союза баркал а оалаш, ЭДА парте правительство тIахьех хIанз Кипрана гонахьа хьувзача событеех сиха а къамаьни пайдана болд а эшадаш яра.

ЯПОНИ

«Хрущева харкахьа лоархI США-еи Апгаен лоаду гIулакхаш («Асахи», «Майнити»), «Хрущева дIахойт Кипро проблема геракга гIоала къоастае езаш да кхилар» («Нихон кэйдзай») — керте цу тайпара даьча йоазашта кIал кепа детт японски газеташа Советски правительствана керте латтача городе Фрунзе даьча къамаьлах дола хоамаш.

Маьйра кепа тох газеташа Н. С. Хрущева къамаьла изложени, къовсам тIа дола дешаш Кипрера машарна бахача нахан территорешен бомбаши герзи чуеттара наькъаца къоастаде гIертарах дикадар даргдац аха дешаш белгал а доахаш.

ГОЛЛАНДИ

«Макариос хьалхон эрсешa» аьнна керте даьча йоазонна кIал «Де телеграф» яхача газето кепа техай Советски Союз даькъе йоакхаш кхса йиш а яц, юсарг а из шийн къулбехьарча доазо- [illegible] гIатта тарлуча доянагахьарча кхерaме яха Н. С. Хрущева дешаш тьаьста белгалдоахаш йола статья. (ТАСС).

ХА ТIЕХЬАЙОАККХАРГЬЯ

НЬЮ-ЙОРК, 19 август. (ТАСС). Кеннеде мысера (штат Флорида деча хсамех, ди тохарo чIоагIа зулам даьа «Титан-2» яхача ракетан шин космонавт тIа а волаш капсула орбита тIа яккха лердIача «Джемини» яхача лаьттача тIарча ракетан система обрудованен. Из бахьан долаш, хоам бу Ассошиэйтед Пресс яхача агенства, планах укх шера сигаль яхийта лаьрхIа из дикка тIехьайоаккхаргйолаш а. Сегача Iоано толхаьяй ракетни система электронни даькъе элементаш, хIаьта цунга хьожилш техкар нийслеши дукха ха яккха а езаргья. Космически центра официальни викало белгалдаьккхачох, ракетни система электропроводка деррига дIоахал 800 маль да.

КХОАНЕ ЙОАЦА НАХ

ВАШИНГТОН, 19 август. (ТАСС). «Къел в США индийски резервацешкарча а юрта районашкарча а хIара йоккхачен аIамигачен городе, хIара штатех, — аьлар демократически парте хоржамий платформа кийчъяра йолча комиссе ше къамаьл деш къелаца лоаттабеча къовсама правительствени програйма кулгалхочо С. Шривера.

«Къел кхоач кIайчерга а кIай боацарашка а, из кораергья къилбаседехьен къулбехьен малхбоалехьа а малхбузехьа а, республиканцашта юкъен демократашта юкъен, кагирхошта юкъе а къоаношта юкъе а, йоахар цо дIахо. Къело дукхагIа кIалбут шоаш лорабара кIезигагIа кийчберараш—цамогаш бараш, образовани йоацаш, хьа бе болх боацаш бола нах, беха дезах, бераш, категIдолча къамий викалаш».

Из даим дуачох-дувхачох хьагаш бахача миллионаш болча наьха дуне хиина ха Iеш, цу хьалгIара бовла пхьакха торо йоацача наьха дуне а да, аьлар Шривера.

Енисея лерда берда бIеаххала боассабеш латт.
билла лаьрхIача Саяно-Шушенски ГЭС-е бодача машинашкъа жагI

В. Будина сурт.
ТАСС фотохроника.

БАХАЧА НАХА ДОЛЧА ГIУЛАКХА

ДIадахача шера Грозненски хIамаш юттача фабрике оттаьр ютта хIамаш кьатIаккхухьа ши транспортер. Цу гIулакхо дикка аттача баьккхабар фабрикерча болхлой къахьегам. Укх шера фабрике кхы тIа а дIамаш юття йоккха кхо машини йиттеэзе а йитте а [illegible] центрафуге [illegible]. ХIамаш йиттара халача балхешта хадкмза механизаци еш а. ХIанз укх сахьата фабрике оттаеш я йитте йоргъаьла хIамашта дьшк тохаш йола карусельни прессаш.

Кхалнах хIамаш йиттара халача а дукха ха йоаеш а балхах мукъа бахара тIа-тIа дукхагIа йоакхо ю. ХIаха хьалхьеш латт фабрике кхы тIа а шоаза аIаштIарьъ адаш. 1965 шера кьалхарча бетташка болх бе йолалургья из. Фабрикерча балхашта механизаци яро чIоагIа лакхъяй къахьегама оасарле.

Городе бахача наха деш дола гIулакх дикагIа дIадахчейта дерхIаш Грозненча домоуправленешка, общежитешка, гостиницашка 30 пункт йиллай йитте хIамаш хьалйергйолаш. Йитта хIамаш цIа а йиха хIалуага аIаштIехьдиаккхах.

Сийлахь-боккхача Октябра 47 шу даьара иабоагIара кашъбаха лерхIаш фабрика болхлоше шерра социалистически яхь йоаржамий. Яхья юкъе къьста белгальяьнна болх дика бу Л. И. Шипина керте латтача коммунистически къахьегама бригадо, йитта хIамаш йокъаю машини лелаеча Е. Черевиченкос Л. Зимнаск, йиттача хIамашта дьшк тоха машин лелаеча Каландрас, кхычар. Сменах йоагIа норма дикка тIеххдоачашъ цу массане а.

К. ВИННИК.

АРТИСТАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Укх денош грозненски химикаш болчo хьовзалгIа баьхка хилар Грозне гастролеш еш бола Ростовски драматически театра артисташ.

РСФСР-а заслуженни артистана Н. С. Проваторова, А. А. Кржечковскис, артиста В. Захарова, кхычар а химикашта хьехкар. В. Полевой «Акхача берда йисте», Малюгина «Къьнаша моттагIий», М. Шолохова «ГIаьхIаьтIа [illegible]» яхача произведеней отрывкаш. Кумбенийдашта дукха езаелар уж. ВIашагIкхетар йисте хьаьнача тIехьагIа химиктий цIерах артистанта зошка барнал а аьлар, хоастора грамота а елар парткома секретара. ТIаьта химикаша зязай курсаш елар артистанта.

Н. ОЛИМПИЕВ.

ФУТБОЛ

Селхан грозненски «Терека» футболисташ РСФСР-а IV зоне хьалхан аккхара долча ловзаре вIашагIкхийтар Кироваканерча «Лори» яхача командаца. Нагахьа грозненцаш вона диаераш беле из ала йиш ца хьаьнех, уж вайл гаьнна тIехьа ба.

Шинна а тайме совле йоллаш а котъялиенар «Терек». Бургаш чутоха йиш йолча масcех моттиех пайда ма ийзар вай футболистайа. Геттара во лайзар кападахошен. Счет 0:0 а йолаш чакхдьлар ловзар. Из счет йолаш вIаштта дизазй лайзай грозненцаш. 27 августе Ставропольерча «Динамоца» ловзаргья «Терек».

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ЛадувгIа

РАДИО: 6.30 — юрта боахама болхлошта передача (нохчий меттала); 6.45 — ашараш; 7.10 — «Грозненски рабочийн», «Комсомольское племя» газетий обзор; 7.20 — хоамаш; 8.15 — «Сердало» газета оагIонаш тIара; 8.25 — «Инструментальни миниатюраш» яха концерт; 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (нохчий меттала). 16.05— «Укх заман саг» яха очерк (гIалгIай меттала); 16.25— керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.40 — «Нохч-ГIалгIай АССР йилли халхарен ансамбла тхьаь пхиъ шу дизар» яха музыкальни передача. 17.00 — «Хьаькъалца беча балха тIа вIено лелаир» яха беседа (эрсий меттала); 17.15 — промышленноста болхлошта передача (эрсий меттала); 17.30 — керда хоамаш эрсий меттала; 17.45 — «Къонах» яха передача (нохчий меттала); 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.35 — «Иллеш, халхара ашараш, инструментальни пьесаш» яха концерт; 18.58 — «Мяха эра эсабу» яхача спектакла монтаж (нохчий меттала);

УКВ: 9.00 — «Коммунисташ, хьалха!» яха концерт; 9.25 — «Композитор Соловьев-Седой» яха музыкальни радиоочерк. 10.20 — «Голаш етташ долха наькъа тIекаш» яха радиопостановка; 11.45— Равала дика а безама в вальсаш; 19.00 — «Сийре дика хийла оуа» яха концерт; 20.15 — «Соаьета Дауди» яхача спектакла монтаж (нохчий меттала); 21.15 — «Тийт Куувика хала оал» яха передача. 21.45 — халхара ашараш.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИЕ: 18.25 — телевизиони керлдараш (эрсий меттала); 18.40 — доазоа арахьарча политически гIулакхех лаьца комментатора ду къамаьл; 18.55 — Грознех дола» яхия Iомадар; 19.15 — «Геттаре Iура» яха теленовелла; 19.25 — «Къаьнара доттагIий» яха М. Горьке цIерахча Ростовски драматически театра спектакль;

Спектакль чакхъьиначул тIехьагIа «Сатийна я» яха художественни фильм (хьалхара сери).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; бехктоккхама секретара—2-45-48; партийни вахаран, промышленностан, юртбоахаман, письмойн отделий— 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типография. Революции проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ05203. Заказ № [illegible].